

איחוד ופילוג בציונות הכללית העולמית*

ועידות קראקוב, אוגוסט 1934–יוני 1935

התווית "ציונים כלליים" ("אלגעמיינע ציוניסטען") במשמעות פוליטית – כמעט מפלגתית, מאבחנת, ולא רק בקונוטציה ציונית כוללת בהוראת "סתם ציונים" – היתה רווחת בפולין מייד אחרי מלחמת העולם הראשונה, עם התארגנות של הסיעות "עת לבנות" ו"על המשמר". היא התאזרחה גם בארץ-ישראל, עם יסודו של "המועדון הציוני" בתל-אביב ובירושלים בשנת 1922. נוכח ההשפעה השלטונית הגוברת בהסתדרות הציונית העולמית של הסיעות מימין ומשמאל, נעשו כבר בקונגרס הציוני הי"ג (קארלסבאד 1923) גישושים ראשונים להתארגנות כמעט סיעתית של "הציונים הכלליים" וקבוצות המרכז בהסתדרויות ציוניות ארציות שונות, לצורך תיאום ושיתוף-פעולה בקונגרס הציוני העולמי. יזמה אותם המשלחת של ההסתדרות הציונית הארצית בגאליציה המערבית, בראשותו של ד"ר יהושע (אוזיאס) טהאן, והשתתפה בהם באופן פעיל משלחת הצירים של ציוני גרמניה, בראשותו של פליקס רונבליט (לימים פנחס רוזן).¹ היוזמה לא הניבה פירות מעשיים. למעשה, היה המחנה הציוני-כללי שבמרכז המפה הפוליטית הציונית, האחרון להתארגנות סיעתית בהסתדרות הציונית העולמית,² והוא ניגש לכך בהסתייגות ובהצטדקות-עצמית, ותוך ויכוח פנימי יגע ומתמשך על אופי ההתארגנות ותכליתה, וזאת זמן רב אחרי ההתגבשות הסיעתית-מפלגתית של תנועת הפועלים משמאל ושל "המזרחי" והרוויזיוניסטים מימין. רשמית, לא הכריעו הציונים-הכלליים, עד ימינו, בדבר הגדרתם מבחינת

* פרק מתוך מחקר מקיף על הציונות הכללית בהסתדרות הציונית העולמית בשנים 1929–1939, הנערך בחסות המכון לחקר הציונות ע"ש חיים וייצמן של אוניברסיטת תל-אביב.

1. Felix Rosenblüth, Die Fraktionen u. die Zukunft des Allgemeinen Zionismus, *Jüdische Rundschau*, 7.9.1932

2. אנו חסרים עדיין מחקר או סקירה היסטורית מוסמכת ומקיפה על הציונות הכללית בהסתדרות הציונית העולמית. ראה את הסקירות: משה קליינמן, הציונים הכלליים, הספרייה הציונית הקטנה, ירושלים 1945; יוחנן כהן, הנוער הציוני – צמיחתה של תנועה, ספר ראשון – עד מלחמת העולם השנייה, (להלן: יוחנן כהן, הנוער הציוני) תל-אביב תשל"ו; Issac I. Schwarzbard, *General Zionism, in Struggle for Tomorrow*, Modern political Ideologies of the Jewish People, New-York 1954, (להלן, שווארצבארט, הציונים הכלליים).

תקנות ההסתדרות הציונית העולמית: האם הם מוותרים על חפיפתם להסתדרות יות הציוניות הארציות הטריטוריאליות (Landes Verbände), המכירות רק במרות הקונגרס הציוני וההסתדרות הציונית העולמית, או שמא הופכים הם גם, כמו רוב הסיעות בהסתדרות הציונית העולמית, ל"איגוד מיוחד" (Sonder Verband), המבוסס על שותפות רעיונית יחודית, החשוק בחישוקי משמעת סיעתית-אירגונית, והחוצה את הגבולות הארציים.³

תולדותיה של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" במהדורה הראשונה היו קצרות ביותר: 1931-1935. ועידת-היסוד של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" התכנסה בקונגרס הציוני הי"ז (באזל 1931) באווירה הסוערת של הוויכוח על המדיניות הציונית ועל "המטרה הסופית" של הציונות, ויכוח שהתנהל בתנועה הציונית מאז מאורעות הדמים בארץ בחודש אב תרפ"ט, ובצל העימות החזיתי בין התומכים בהנהגתו המדינית של הנשיא ח. ווייצמן לבין המתנגדים לה. ויכוח מדיני זה פילג גם את המחנה הציוני-כללי.⁴ ואומנם, איחוד ופילוג ירדו כרוכים לעולמה של הציונות-הכללית המאורגנת. ועידת-היסוד של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" סימנה גם את לידתם של שני הפלגים "א" ו"ב" בציונות-הכללית, והם נחלקו בעיקר על-פי התמיכה או ההתנגדות להנהגתו המדינית של ווייצמן: 25 צירים מקבוצה "א" נמנו עם נאמניו של ווייצמן, ואילו הרוב המכריע מבין 59 צירי קבוצה "ב" התייצבו בין מבקריו. חילוקי-דיעות מדיניים אלה לא מנעו את התארגנותה הרשמית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים".

ועידת-היסוד של "הברית" לא היוותה מנוף לחיזוקו ולהתעצמותו של המחנה הציוני-כללי ולא עצרה את תהליך הירידה העקבית והתלולה במישקלו של מחנה זה בקונגרסים הציוניים שלאחר המלחמה: מ-53.5% בקונגרס הציוני הי"ד (וינה 1925) ל-23% בקונגרס הציוני הי"ח (פראג 1933). במהפך שהתחולל בהנהגת ההסתדרות הציונית העולמית בקונגרס הציוני הי"ח פעלו שני הגושים במחנה הציוני-הכללי לפי קווים שונים לחלוטין: המיעוט, (קבוצה "א") של 18 צירים ציונים-כלליים, הצטרף ותמך בהנהלה הציונית החדשה, בהנהגת תנועת העבודה (שלא היתה משיגה הצבעת-אימון בלעדיהם ובלעדי תמיכת הצירים הרדיקאל-יים). לעומתם התייצבו 56 הצירים, שנמנו עם קבוצה "ב", באופוזיציה להנהלה הציונית, יחד עם "המזרחיים". במלים אחרות: לוא הצביעו כל צירי "הברית העולמית של הציונים הכלליים" במלוכד, כלל לא היה מתחולל בקונגרס הציוני הי"ח המהפך הנודע בתולדות הציונות. והנה, גם חציה מדינית חריפה זו לא

3. על התקנון של ההסתדרות הציונית העולמית והתפתחותו ראה את חיבורו של היועץ המשפטי שלה, ד"ר א. צדרבאום, התפתחות החוקה של ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים 1973 בארכיון הציוני המרכזי (להלן: אצ"מ).

4. יצחק שווארצבארט, צווישען ביידע וועלט-מלחמות, זכרונות וועגען דעם יידישען לעבען אין קראקע, אין דער תקופה 1919-1939, בוענוס-אירעס 1958, עמ' 279-287.

פוצצה את החישוקים האירגוניים הרופפים של המסגרת המאוחדת של "הב-רית"; הציונים-הכלליים יצאו אומנם מקונגרס זה מפולגים משכנסו אליו, אך הרוב בהנהלת "הברית", שנמנה מאז יסודה עם קבוצה "ב", לא לחץ להרחקת קבוצת-המיעוט של קבוצה "א".

לעומת זאת, דווקא כאשר העימותים מסביב למנהיגותו המדינית של ווייצמן נחלשו, ושובו להנהגה המדינית של ההסתדרות הציונית היה מוסכם על הרוב המכריע הן בהסתדרות הציונית העולמית והן בתוך המחנה הציוני-הכללי, דווקא אז הועמדה בסימן-שאלה המסגרת האירגונית המאוחדת של הציונות-הכללית וכעבור זמן קצר היא התפלגה על רקע חילוקי-דיעות בבעיות חברה.

הוויכוח על המדיניות החברתית בבניין הישוב הטרום-מדינתי העסיק את האירגונים שבמרכז המפה הציונית עוד בראשית העליה הרביעית, שברובה המכריע היתה "עליית גראבסקי" של המעמד הבינוני הזעיר מפולין, בשנים 1924-1925. ויכוח זה נגע לאחת מהשקפות-היסוד בציונות המודרנית: בינוי חברתי (Sozialer Überbau) חדש של הישוב העברי ההולך ומתרכז בארץ, לצורך שינוי "הפירמידה הסוציאלית ההפוכה" במיבנה הסוציאלי-כלכלי של העם היהודי. פירושו האקטואלי של ויכוח זה, בקונטקסט של העליה הרביעית, היה במחלוקת בדבר מידת הסיוע שיש להגיש לעולים אלה מן המעמד הבינוני הזעיר בקליטתם בעיר ובמושבות, מבלי שתיכפה עליהם הסבה מקצועית ושינוי מעמד חברתי, ובדבר טיב האיוון שבין ההתיישבות החלוצית הכפרית לבין ההתנחלות העירונית. כבר בשנות העשרים הסתמנו במחנה הפוטנציאלי הציוני-כללי, באירגונים הציוניים שבמרכז המפה, חילוקי-דיעות בולטים בסוגיה זו: שעה שחוגי "המרכז השמאלי" (Linkes Zentrum)⁵ במרכז-אירופה-גרמניה, ציכוסלובקיה, בוקובינה ועוד – דבקו בהשקפה הציונית של מתן תמיכה עדיפה להתיישבות החלוצית הכפרית ובמתן עידוד לפועל העברי, לשם שינוי המיבנה החברתי-יצרני של הישוב, התייצבו ראשי הסיעה הציונית-הכללית בפולין הקונגרסאית ("עת לבנות") וראשי חוגים ציונים-כלליים בארץ-ישראל ("התאחדות אזרחית-לאומית" ואחרים) מאחורי מצוקתם של אנשי העליה הרביעית ותבעו תמיכה ב"אדם הקטן" ועידוד היוזמה הפרטית בטענם נגד הגישות האידיאולוגיות "השמאליות" בהכוונת מדיניות העליה וההתיישבות של ההסתדרות הציונית.⁶

5. בנאומו בקונגרס הציוני ה"ד" (וינה 1925) דרש קורט בלומנפלד, מנהיג ציוני גרמניה: "אנו מבינים את הציונות בתור התחדשותו הלאומית של העם העברי. אין אנו מקבלים את היהודים כפי שהם היום, אלא שואפים לשנותם וליצור טיפוס חדש. אנו עומדים כעת לפני סכנה שכוח השינוי הזה הולך ונחלש והיהודי הגלותי, כמו שהוא, הולך ועובר לא". העולם, 28.8.1925. על עמדת "המרכז השמאלי" בסוגיה זו ראה: Martin Rosenblüth, Linkes Zentrum, *Jüdische Rundschau*, 8.8.1927
6. ראה דברי ד"ר י. גוטליב וליאון לוויטה, מנהיגי "עת לבנות", בוויכוח הכללי בקונגרס הציוני ה"ד", העולם, 4.9.1925. ראה את המצע של "הציונים הכלליים" בא"י לקונגרס

בתחילתה של העליה החמישית, בראשית שנות השלושים, נוסף פן חדש לזיוכוח על בעיות החברה בארץ-ישראל: עם גבור העליה, הפריחה הכלכלית, התעצמותה הכלכלית-אירגונית של הסתדרות העובדים הכללית ועלייתה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל כמפלגת הפועלים הראשית בישוב, החרף הפולמוס החברתי וגאו סכסוכי-העבודה שהתפתחו להתנגשויות אלימות ולביטוי של מלחמת-אזרחים מתונה.⁷ העימותים וההתנגשויות אירעו לא רק בין פועלים לבין גותני-עבודה, כי אם גם בין פועלים מזרמים שונים, וכיחוד בין פועלים "שמאליים" לבין פועלים רוויזיוניסטיים. בכל חריפותה עלתה השאלה, האם יינתן להסתדרות העובדים הכללית, בהדרכתה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, מעמד הגמוני, כמעט בלעדי, ביצוג הפועלים. העליה המאורגנת הראשונה של חלוצים ציונים-כלליים בינואר 1930, ויסוד הקבוצה הקיבוצית הראשונה של חלוצי "הנוער הציוני" בפתח-תקווה, החדירו ויכוח סוער זה גם למחנה הציוני-כללי, שזה עתה החל להתארגן.⁸ האם חייבים הציונים הכלליים בארץ ובתפוצות, שהתרכזו עד כה בפעילות ציונית בעלת אופי כללי – פעילות שהיתה מיועדת להגשת עזרה חסרת פניות ובלתי-אינטרסנטית לישוב ולבניין הארץ – לעצב לעצמם גם השקפת-עולם חברתית פרטיקולארית, ולנקוט עמדות יחודיות בדיונים ובעימותים על אופי החברה ההולכת ומתהווה בישוב? האם בכך לא תיפגם כלליותם ולא ייהפכו אף הם לצד אינטרסנטי מבחינה חברתית? האם עליהם להתארגן במפלגה, עוד מפלגה, בציונות ובישוב? ואם כן, מהי ההשקפה החברתית הציונית-כללית היחודית ומה אופי יינתן למפלגה נוספת זו?⁹

בחיבור זה, המתמקד בשתי ועידות עולמיות של הציונות-הכללית, שהתכנסו בקראקוב תוך פחות משנה – הוועידה העולמית השלישית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" ב-26–28 באוגוסט 1934, והוועידה העולמית הרביעית של "הברית" ב-16–17 באוגוסט 1935 – הננו מבקשים לאתר ולבחון את הכוחות והגורמים שטילטלו את המחנה הציוני-כללי בין איחוד לפילוג, את הדינאמיקה של זיקת-הגומלין במיגזר ציוני זה בין הישוב לבין ציוני התפוצות, בין ההתפתחויות בהנהלה הציונית המרכזית לבין ההתרוצצויות הסיעתיות-מפלגתיות, את העימות המנטאלי בין ציוני מזרח-אירופה לבין ציוני מרכז

הציוני הטי, העולם, 29.7.1927 ואת המצע בבחירות לאותו קונגרס של "התאחדות אורחית לאומית", 17.6.1927.

7. אניטה שפירא, המאבק הנכוב: עבודה עברית 1929–1939, תל-אביב 1977.

8. יוחנן כהן, הנוער הציוני, עמ' 201–251; דוד שערי, כינוס היסוד של סיעת "העובד הציוני" בהסתדרות העובדים הכללית (להלן: דוד שערי, כינוס היסוד), המבוא, תל-אביב 1979, עמ' 7–41.

9. ראה ד"ר י. שווארצבארט, ההסתדרות הציונית הארצית של מערב-גאליציה ושלזיה (1919–1939), בתוך ספר קראקא, עיר ואם בישראל, ירושלים תשי"ט (להלן: ספר קראקא), עמ' 207–255.

ומערב-אירופה והעולם האנגלו סאקסי, ואת ה"שיבולת" האידיאולוגית המא-בחנת בין הזרמים הראשיים בציונות-הכללית. האנאטומיה של שתי ועידות אלה מאפשרת לנו לזהות כמה קווי-איחוד פנומנולוגיים-היסטוריים המאפיינים את המחנה הציוני-כללי בכללותו, אולי עד ימינו אנו.

א. המפה הציונית-כללית בראשית שנות השלושים

ההתאחדויות הציוניות-כלליות בתפוצות ובארץ-ישראל

ההסתדרויות הציוניות-כלליות בגאליציה המערבית והמזרחית, שמהן יצאה היוזמה להתארגנותה של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", היוו את חוטי-השידרה של הנהלת "הברית". ד"ר יצחק שווארצבארט, יושב-הראש של ההסתדרות הציונית-כללית בגאליציה המערבית, העמיס על שכמו את האחריות לאירגונה וריכוזה של "הברית" וקראקוב נבחרה כמושב הנהלתה המרכזית. אף כי שתי הסתדרויות ציוניות-כלליות אלה היו גם את חוטי-השידרה של קבוצה "ב" במחנה הציוני-כללי, ניתן להבחין בניואנסים ובהבדלי טמפרמנט שבין עמדתם הציונית-כללית של אנשי קראקוב, עיר הבירה של גאליציה המערבית, לבין זו של אנשי לבוב, עיר הבירה של גאליציה המזרחית.¹⁰ הציונים-כלליים מקראקוב נקטו עמדה מתונה יותר מזו של אנשי גאליציה המזרחית, הן במדיניות הלאומית הפנים-ארצית בפולין (הסתייגו מהמדיניות הלוחמת נגד הממשלה הפולנית של יצחק גרינבוים, אדריכל "בלוק המיעוטים" (1923) והן בזירה הציונית העולמית. לעומתם, תבעו הציונים הכלליים מלבוב – שהיו תוקפניים וקיצוניים יותר – הקמתה של מסגרת ציונית-כללית עולמית, שתתייזב מול "השמאל" שהלך והתעצם בארץ-ישראל. בשתי הגאליציות הגיעו ההסתדרויות הציוניות-כלליות (החופפות, למעשה, את ההסתדרויות הציוניות הארציות) למעמד של בכורה ברחוב היהודי בזכות גלריה של מנהיגים בעלי יוקרה בזירה הציונית העולמית: ד"ר לעאן רייך וד"ר אמיל שמוראק מלבוב, וד"ר יהושע טהאן וד"ר יצחק שווארצבארט מקראקוב.

בפולין הקונגרסאית, בעלת הריכוז היהודי הגדול ביותר באירופה החופ-שית בין שתי מלחמות-העולם, היוותה ההתמודדות שבין שתי הסיעות "על המשמר" ו"עת לבנות", יסוד קבוע בחיי ההסתדרות הציונית הארצית במרכז המפה הציונית (שלא הקיפה את "האיגודים המיוחדים" של "המזרחי" מימין

10. על סיעות "על המשמר" ו"עת לבנות" ראה: ציוניסטישע בלעטער, 15.11.1926; A. Böhm, *Die Zionistische Bewegung*, Zweiter Band, pp. 345–346, Jerusalem 1937; Ezra Mendelsohn, *Zionism in Poland, The formative years, 1915–1926*, New-Haven and London 1981; pp. 245–252; Ursachen u. Wirkungen, Zum politischen Kampf im polnischen Zionismus, *Jüdische Rundschau*, 23.2.1926

וסיעות הפועלים משמאל). בין השנים 1923–1930 שלטה סיעת "עת לבנות" בהסתדרות הציונית הארצית, ואילו משנת 1930 ועד מלחמת העולם השנייה שלטה בה סיעת "על המשמר" הרדיקאלית. היסודות הרעיוניים המתנגשים בין שתי סיעות אלה בנוסף למישור המדיניות הפנים-ארצית (Landes-Politik), היו: א. במישור המדיניות הציונית: בעוד שבתחילה תמכה סיעת "עת לבנות" במאמצי ווייצמן ובהנהגתו המדינית אחרי הקמת הסוכנות היהודית, היא הלכה ונסוגה מתמיכתה בווייצמן ובהנהגתו המדינית אחרי הקמת הסוכנות היהודית "המורחבת" (1929). סיעת "על המשמר" הרדיקאלית, בהנהגתו השקדנית והקנאית של יצחק גרינבוים, התייצבה על בסיס אידיאולוגי והתנגדה לשיתוף "הפלוטוקרטיה" היהודית, שלא על-פי כללי הדמוקרטיה הייצוגית, בהנהלת הסוכנות היהודית המורחבת, ותרמה תרומה מכרעת למפלתו של ווייצמן בקונגרס הציוני ה'ז': ב. במישור החברתי: מנהיגי "עת לבנות" – ד"ר יהושע גוטליב, לעאן לוויטה, יוסף הפטמן – היו בשנות העשרים הדוברים הנאמנים ביותר של "עליית גראבסקי" וטענו נגד קיפוחה בתהליך הקליטה בארץ ונגד עיוות דמותה; ואילו סיעת "על המשמר", אשר גרסה שהגשמת הציונות מחייבת גם בינוי חברתי חדש של העם יהודי עם שובו לארצו וראתה בפועל ובחלוץ אחד הביטויים הנעלים ביותר של המהפיכה הציונית, תמכה בהסתדרות העובדים הכללית, אך מבלי להזדהות עם מישנה חברתית כלשהי; ג. במישור האירגוני: סיעת "עת לבנות" הצטרפה ל"ברית העולמית של הציונים הכלליים" מאז יסודה בקונגרס הציוני ה'ז', ומנהיגיה נמנו עם הוגי הדעות הבהירים ביותר של קבוצה "ב" בציונות הכללית העולמית. לעומתה, דחתה סיעת "על המשמר" כל הצעה לשילובה ב"ברית", וזאת מתוך רתיעה מהשתלבות בתוך מסגרת סיעתית-מפלגתית כלשהי בציונות, ומפני חשש ש"הברית העולמית של הציונים הכלליים" תהפוך למפלגה אזרחית בציונות ותתנכר לפועלים.¹¹ הצטרפותה של "על המשמר" להסתדרות ציונית-כללית עולמית יצאה לפועל רק אחרי עלייתו של גרינבוים לארץ ועם הפילוג שחל ב-1935 בציונות הכללית העולמית.

ההסתדרויות הציוניות-כלליות בארצות הברית והקטנות (ליטא, לאט-ביה ואסטוניה), שהיתה בהן אוכלוסיה יהודית שורשית ואירגונים ציוניים מגובשים, נטו להתקשר עם הציונים הכלליים נוסח "א". הוועידה הציונית השנתית של ארצות אלה החליטה, במאוס 1933, להזדהות עם "שיטת ווייצמן", ושנה לאחר מכן הוחלט בוועידה הציונית השנתית, שהתכנסה בוילנה, להביע

11. סיעת "על המשמר" היוותה את חוט-השדרה של ההתנגדות הרדיקלית בהסתדרות הציונית העולמית בהנהגתם של יצחק גרינבוים, ד"ר נחום גולדמן, רוברט שטריקר וד"ר אמיל מרגליות, בשנים 1923–1933. (ראה: דוד שערי, הציונים הרדיקליים, תולדותיהם בהסתדרות הציונית העולמית ופעילות הסיעה בקונגרסים הציוניים 1923–1933, כיוונים, כתב עת ליהדות וציונות, אוגוסט 1983, עמ' 11–51; פברואר 1984, עמ' 21–58).

תמיכה בהנהלה הציונית החדשה שנבחרה בקונגרס הציוני הי"ת.¹² ההסתדרויות הציוניות-כלליות ברומניה וגלילותיה לא נקטו עמדה אחידה בזיקתן לאחד הפלגים בציונות הכללית העולמית: הציונים-הכלליים בבוקובינה נימנו עם נאמני "המרכז השמאלי" וקיימו קשרים הדוקים עם קבוצה "א", ואילו הציונים-הכלליים ברומניה הישנה לא הזדהו בתחילה עם צד מן הצדדים, אלא ניסו למלא תפקיד של תיווך בוועידות הציוניות-כלליות העולמיות.¹³

מבין ההסתדרויות הציוניות-כלליות במרכז ובמערב-אירופה הזדהו מלכתחילה רק רוב הציונים-הכלליים באוסטריה, בהנהגתו של ד"ר אוסקר גרינבוים, עם קבוצה "ב".¹⁴ הציונים-הכלליים בצ'כוסלובקיה, בהנהגתם של ד"ר יוסף רופאיין וד"ר אנג'לו גולדשטיין,¹⁵ הצטרפו ל"ברית העולמית של הציונים הכלליים" מאז יסודה, וד"ר י. רופאיין, שהיה פעיל ביותר בהנהלת "הברית", שימש בה כתובת של מקשר ראשי עם קבוצה "א". הזרם הציוני-כללי שבהסתדרות ציוני גרמניה (בהנהגתו של קורט בלומנפלד, יושב-הראש של ההסתדרות הציונית בגרמניה בשנים 1924–1933) היווה משענת ראשית, יחד עם הפדרציה הציונית באנגליה, להנהגתו המדינית של ווייצמן בהסתדרות הציונית העולמית.¹⁶ הוא הזדהה, למעשה, עם קבוצה "א", אף כי, באורח רשמי, טרם הוסדרה הצטרפותו ל"ברית העולמית של הציונים הכלליים".

הפדרציה הציונית באנגליה, שתמכה תמיכה בלתי-מסוייגת בהנהגתו המדינית של ווייצמן, היתה קרובה ברוחה לקבוצה "א" בציונות הכללית, אך טרם הפנימה את הצורך בהתארגנות סיעתית-מפלגתית של הציונים-הכלליים וטרם הצטרפה למסגרת האירגונית העולמית של הציונים-הכלליים. הסתייגותה הראשית מה"ברית" ניוונה בעיקר מהתנגדותה הקנאית להטלת משמעת סיעתית-אירגונית על ההתאחדויות הציוניות הארציות. על אף זיקתה הרעיונית לציונות הכללית, היתה מוכנה הפדרציה הציונית באנגליה לכל היותר להקמת קונפדרציה רופפת של פדרציות ציוניות-כלליות ארציות אוטונומיות.¹⁷

ההסתדרות הציונית בארצות-הברית היתה נתונה בשנים 1928–1935 במשבר פנימי עמוק, עקב הקרע שבין הציונים האמריקאיים מבית-מדרשו של לואי בראנדיס לבין הציונים שינקו מהמורשת הציונית ממזרח-אירופה, שלואי

12. העולם, 6.4.1933; הארץ, 6.3.1934; 9.3.1934; 20.3.1934.

13. שיחה עם ד"ר ב.צ. מוסינזון, הארץ, 5.9.1934.

14. דו"ח מהוועידה הארצית של ציוני אוסטריה, הארץ, 29.4.1934.

15. ראה יידישה רונדשורף, ברלין 2.9.1927, 9.9.1927.

16. ריכארד ליכטהיים, תולדות הציונות בגרמניה, הספריה הציונית, ירושלים 1951, עמ' 162–153.

17. הפדרציה הציונית בבריטניה הגדולה ניסחה במפורש עמדתה זו בוועידה השנתית מינאר 1933. היא חזרה והדגישה עמדתה זו בוועידה המיוחדת שכונסה באוקטובר 1934 לדון בסוגיה זו. ראה: העולם, 14.2.1933, ו-11.10.1934. את הנוסח האנגלי של ההחלטות, ראה באצ"מ, Z4/3211/I.

ליפסקי היה דוברם. בקונגרס הציוני הי"ח הופיעה ההסתדרות הציונית בארצות-הברית עם נציגות צנועה של 10 צירים בלבד, וגם נציגות צנועה זו התפלגה, שווה בשווה, בזיקתם של הצירים לאחת הקבוצות בציונות כללית: לואי ליפסקי וחבריו קיימו קשר עם קבוצה "א", ואילו רוברט סאלד ועמנואל ניומן (לשעבר מסיעת בראנדיס) – עם קבוצה "ב".¹⁸ בסופו של דבר, בבוא ההכרעה של הפילוג בשנת 1935, הכריעה כנראה הקירבה המנטאלית המערבית, והצירים של ההסתדרות הציונית בארצות-הברית ו"הדסה" הצטרפו באופן אישי, בקונגרס הציוני הי"ט (לוצרן, 1935), ל"התאחדות העולמית של הציונים הכלליים" (קבוצה "א").

באופן כללי ניתן לסכם שההסתדרויות הציוניות-כלליות בארצות מרכז ומערב-אירופה נטו לקבוצה "א", אך כמה מהן טרם הצטרפו רשמית ל"ברית", ויש מהן שטרם הפנימו את הכורח בהתלכדות אירגונית-סיעתית של הציונות הכללית. ואילו במזרח-אירופה, להוציא את פולין הקונגרסאית, היתה לקבוצה "ב" אחיזה ראשית. בהנהלת "הברית" היה לקבוצה "ב" רוב מכריע, אך ההסתדרויות הציוניות-כלליות הגדולות באנגליה, גרמניה ובפולין הקונגרסאית, שהיו מועמדות להצטרפות ל"ברית", נטו לקבוצה "א", והצטרפותן עשויה היתה להכריע בשינוי דמותה הרעיונית והאירגונית גם יחד של המסגרת העולמית של הציונים הכלליים.

בין הגורמים שדחפו לגיבוש המסגרת האירגונית והאידיאולוגית של הציונות הכללית העולמית היתה גם תנועת-הנוער החלוצית הציונית-כללית, "הנוער הציוני", שהתגבשה כתנועה עולמית בשנת 1931,¹⁹ אך היא עצמה עמדה עדיין מחוץ למסגרת העולמית של "הברית העולמית של הציונים-כלליים": כוחה ויוקרתה של תנועת "הנוער הציוני" היו בעליה עקב ההיקף המיספרי המרשים של חבריה, שהתקרב לשלוש רבבות, ועקב הגוון של הגשמה חלוצית בארץ-ישראל שהביאה לציונות הכללית. עם עלייתם לארץ-ישראל של חבריה-בוגריה במיספרים גדלים והולכים, הוסערה תנועת "הנוער הציוני" בוויכוחים פנימיים נרגשים בין המצדדים, עקרונית, בהשתייכות להסתדרות עובדים כללית אחת בארץ-ישראל, לבין אלה שדגלו רק בהצטרפות מותנית אליה, ולא פסלו אף את הרעיון של הקמת אירגון עובדים נפרד ציוני-כללי. מעניין לציון כי גם ב"הנוער הציוני" העולמי התנקזו חילוקי-הדיעות כמעט לפי חתך גיאוגרפי-ארצי: סניפי התנועה בפולין הקונגרסאית, ברומניה ובארצות הבלטיות צידדו, עקרונית, בהצטרפות בלתי-מותנית להסתדרות העובדים הכללית, שעה שסניפי התנועה

18. ראה: הציונות האמריקאית, העולם, 6.10.1931. ראה את רשימת הצירים הציונים-כלליים מארצות-הברית בקונגרס הציוני הי"ח, לפי זיקתם לקבוצות "א" או "ב", באצ"מ. ZA/3211/I.

19. על ראשית התארגנותה והתלכדותה של תנועת "הנוער הציוני", ראה: יוחנן כהן, הנוער-הציוני.

בגאליציה ובאוסטריה הלכו בעקבות הציונים הכלליים המבוגרים, ונמנו עם המבקרים החריפים ביותר של הסתדרות העובדים הכללית. בארץ-ישראל הצטרפו כמעט כל הגרעינים הקיבוציים של "הנוער הציוני" להסתדרות העובדים הכללית, והמסתייגים ממנה נמנו, בעיקר עם "הבודדים" בערים ובמושבות. שמירת המסגרת המאוחדת של הציונות הכללית העולמית עשויה היתה לתרום להרגעת הרוחות, הסוערים בדרך-הטבע, של ויכוחי-נעורים בתוך "הנוער הציוני".²⁰ בלחץ העימות של החלוצים הציונים-כלליים עם מה שנקרא "המציאות הארצישראלית" – בדירבוננו הנמרץ של משה קולודני (לימים קול) שהגיע למטרה זו במיוחד מן הארץ – הכריזה המועצה העולמית של "הנוער הציוני" על פילוג (וארשה 4–15 ביולי, 1934) ובכך הקדימה בשנה את הפילוג בציונות הכללית העולמית.

ב"הסתדרות הציונים הכלליים המאוחדת בארץ-ישראל", שהתארגנה בראשית 1930,²¹ התרוצצו מראשיתה כמה מגמות:²² א. הציונים הכלליים בראשותו של יהושע סופראסקי ביקשו להישען על המעמד הבינוני ולפעול למען קידום האינטרסים שלו; הם קיימו, עוד משנות העשרים, קשרים הדוקים עם סיעת "עת לבנות" בפולין בקונגרסאית והזדהו עם קבוצה "ב" בציונות הכללית העולמית; ב. קבוצת הציונים הכלליים "המתקדמים", בראשותו של ד"ר משה גליקסון, עורך ה"יומן הארץ", שהיתה מקורבת בראשית שנות העשרים לציונים "הדמוקרטיים-רדיקליים" של גרינבוים, דגלה בתיכנון חברתי מתקדם, במרות המוסדות הציוניים העליונים על כל תחומי החיים בישוב, בהסדר סכסוכי-עבודה ובחינוך. גליקסון קירב את חלוצי "הנוער הציוני" ואומץ על-ידם כמורה-דרך רוחני;²³ ג. בתווך עמדה קבוצת ציונים ותיקים, שהבולטים בהם היו מנחם אוסישקין וקבוצת מורים בכירים: דוד ילין מירושלים וד"ר בן-ציון מוסינזון וד"ר חיים בוגרשוב מגימנסיה הרצליה, ששיתפו פעולה, החל מראשית שנות השלושים, עם קבוצת סופראסקי והבטיחו בכך רוב מכריע לאגף "הימני"

20. יוחנן כהן, הנוער הציוני, פרק ח': הפילוג ויסוד "העובד הציוני", עמ' 221–252; משה סקידלסקי, לקראת גיבוש וליכוד, לפני ועידת הברית העולמית של הציונים הכלליים, הנוער הציוני, אלול תרצ"ד; וראה גם דוד שער, כינוס-היסוד (מבוא).
21. ראה ראיון עם חיים לבנון מ-26.11.1965, האוניברסיטה העברית, המדור לתיעוד בעל-פה; א. מאוז, הסתדרות הציונים-הכלליים המאוחדים, הציוני הכללי, 26.9.1935. טרם נכתבה היסטוריה מקיפה של הציונות הכללית.
22. על המגמות שהתרוצצו בציונות הכללית הארצישראלית מראשיתה, ראה: משה קולודני, לתולדות הציונות הכללית בא"י, הנוער הציוני, גליון ט-י, וארשה, חשוון תרצ"ה; משה גליקסון, בענייני הציונות הכללית, עם חילופי משמרות, כרך ראשון, עמ' 283–291; יגאל דרוורי: החוגים האזרחיים בישוב הארצישראלי בשנות ה-20, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת תל-אביב, 1981, עמ' 155–229.
23. המזכירות העליונה של "הנוער הציוני" הוציאה לאור את כתביו: "עם חילופי משמרות", שני כרכים, תל-אביב תרצ"ט.

בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל.²⁴ ברם, יחודית לתולדות הציונים הכלליים בארץ-ישראל בראשית שנות השלושים היא דווקא התארגנותם של הציונים הכלליים "המתקדמים" בכמה אפיקים: א. יוצאי גרמניה, שמיספרם בארץ הלך וגדל עם עלייתו של היטלר לשלטון, נטו ברובם לאגף "המתקדם" (בחוגים אלה רווחה יותר התווית "פרוגרסיבי") בציונות הכללית, ובראשותו של קורט בלומנפלד (שעלה לארץ בשנת 1933), הקימו את חוג "הקידמה",²⁵ שטרם הצטרף להסתדרות הציונים הכלליים המאוחדים בארץ-ישראל, שהיה בה רוב ימני; ב. "החקלאים הלאומיים", בראשותו של שמואל ז'וכוביזקי (לימים זקיף), חזרו ועזבו את "התאחדות האיכרים" והקימו מחדש ב-1933 את "חבר האיכרים הלאומיים", שחבריו (אשר התרכזו בעיקר במושבות השרון: רעננה, הרצליה, מגדאל, חדרה, יבניאל) צידדו בקנאות בעבודה עברית וגרסו שיתוף-פעולה עם הסתדרות העובדים הכללית,²⁶ ג. יוצאי "הנוער הציוני" בקיבוצים וה"בוודדים" ביקשו להפוך לכוח פוליטי בישוב ובציונות, והתארגנו בסיעת "העובד הציוני" בהסתדרות העובדים הכללית;²⁷ ד. אל שלושת הריכוזים האלה בציונות הכללית "המתקדמת", בעלת הזיקה לקבוצה "א" בציונות הכללית העולמית, יש להוסיף את קבוצת "המתקדמים" הוותיקה שהתרכזה מסביב ד"ר משה גליקסון, וכן את נסיונות ההתארגנות של הקבוצה הציונית-רדיקאלית שהתרכזה סביב יצחק גרינבוים אחרי עלייתו לארץ, עם היבחרו להנהלה הציונית בקונגרס הציוני ה"ח", בסתיו 1933.²⁸ שני האגפים בהסתדרות הציונית הכללית בארץ-ישראל ריכזו בבחירות לקונגרס הציוני ה"ח" (פראג 1933) רק 4 צירים, לעומת 34 צירים של מפלגת פועלי ארץ-ישראל ו-5 צירים של הציונים-הרוויזיוניסטים!

האבחנות האידאולוגיות בין קבוצות "א" ו"ב" בציונות הכללית העולמית

הציונים הכלליים הגדירו עצמם כראיית הציונות בהרתה הלאומית המקורית, ללא התניה, תוספת או לוואי מתחום דתי או חברתי. הם דיברו בשם העניין של "כלל-ישראל" ושללו, למצער בתקופת בניין הארץ, כל התבצרות או העדפה

24. ראה הדו"חות מהמושבים של מועצות הסתדרות הציונים הכלליים בא"י, הציוני הכללי, 20.10.1933, ו-2.2.1934.

25. ראה את שני המאמרים של ישעיה קלינוב בעיתון הארץ: הציוני הגרמני בארץ - לאן? (26.2.1934, ו-27.2.1934). ראה דו"ח מکنס-היסוד של "הקידמה", וכן את המצע של חוג זה, שם, 21.3.1935.

26. שמואל זקיף, גולה ומולדת, הוצאת המועצה המקומית מגדאל, בלי תאריך; בחבר החקלאים הלאומיים.

27. דוד שערי, כינוס-היסוד.

28. על הוויכוח בנושא התארגנות "הרדיקאלים" בארץ, ראה: מ.ג. [מ. גליקסון], הכוח השלישי - המכריע, (הארץ, 4.3.1934) ותשובתו של י. גרינבוים באותו עיתון: תשובה ותיאור (הארץ, 9.3.1934).

סקטוריאלית, מעמדית או דתית. בשם האינטרס של "כללי-ישראל" הדגישו את "הפרימאט הלאומי", היינו את הבכורה של האינטרס הלאומי על-פני האינטרסים הפרטיקולריים-סקטוריאליים ככל תחומי הפעילות הציונית בחו"ל ובארץ-ישראל. הם גרסו הגדרה כוללת וכללית של "הפרימאט הלאומי" וכן כמה עקרונות ישומיים של עיקר זה, כגון: שיתוף ההון הלאומי והפרטי, עידוד כל צורות ההתיישבות, כינון מערכת-חינוך "לאומית" וביטול "הזרמים" והנהגת בוררות לאומית לישוב סכסוכי-העבודה.²⁹ בוועידה המייסדת לא נתקלו בקשיים רבים בניסוח המצע האידיאולוגי והפרוגרמטי של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" (1931). ברם, עקב התגבשות האגפים בהסתדרות הציונית העולמית, אגף העבודה מכאן והאגף הדתי והתנועה הרוויזיוניסטית מכאן, נדרשו גם הציונים הכלליים להגדרה נוספת ומדוייקת יותר מאשר הם התכוונו לה מלכתחילה. לכאורה, לא עירערו שני הפלגים בציונות הכללית העולמית על עיקרי-היסוד החיזוריים של הציונות הכללית, ועיקר חילוקי-הדיעות נגעו לדרך ההתארגנות של הציונות הכללית, ובעיקר לבעיות טאקטיות ואופרטיביות שהעלתה המעורבות הגוברת בחיי הישוב. ערב כינוס הוועידה העולמית השלישית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" ניתן לחלק את חילוקי-הדיעות בין שתי הקבוצות, "א" ו"ב", בציונות הכללית העולמית לשלושה מישרים: א. מישור אידיאולוגי-חברתי, ב. היחס להנהלה הציונית החדשה. ג. מישור ארגוני-מפלגתי. על אלה יש להוסיף שוני בולט במנטאליות הפוליטית בין הציונים הכלליים מארצות-המערב לבין אלה שבאו ממזרח-אירופה.

א. חילוקי-הדיעות האידיאולוגיים בתחומי החברה לא נוסחו באורח חד ובהיר, והיתה העדפה להציגם יותר כפלוגתות תכסיסיות מאשר כהבדלי-גישה עקרוניים. בוועידה העולמית השניה של "הברית", שהתכנסה בימי הקונגרס הציוני הי"ח (פראג 1933) הועלתה לדיון בעיה עקרונית מרכזית: האם הציונות הכללית בכללותה נקראת לנסח מצע חברתי יחודי משלה, או שמא מן הראוי שהציונים הכלליים יתמסרו לעבודת הסיוע הכללית למיפעל הבניין הציוני בכללותו, מבלי לנקוט עמדה בבעיות של חיי היומיום בישוב.³⁰ בעת שקבוצת "המתקדמים" של

29. על העקרונות המשותפים לציונות הכללית באותה עת, ראה: משה קליינמן, הציונים הכלליים, הספריה הציונית הקטנה, ירושלים 1945: כן ראה שתי סדרות מאמרים של משה קליינמן ושל ד"ר בניציון מוסינזון, שהופיעו בגליונות הראשונים של "הציוני הכללי", הבטאון של הסתדרות הציונים הכלליים המאוחדים בא"י, דצמבר 1932-פברואר 1933. ראה שווארצבארט, הציונים הכלליים, עמ' 30; Felix Weltsch, *Allgemeiner Zionismus, Eine ideologische Skizze*, Kleine zionistische Bücherei, Praha, n.d. [1936]; Zelig Brodetzky, *General Zionism, The Mainstay of the Zionist Organisation*, *The Jewish Chronicle*, 30.9.1932. (להלן: ברודצקי, הציונים הכלליים).

30. ראה דו"חות מפורטים מוועידה זו, הארץ, 21.8.1933, 25.8.1933, 30.8.1933 ו-8.9.1933.

גליקסון וחלוצי "הנוער הציוני" מחד גיסא, ואנשי קבוצה "ב" מאידך גיסא, חייבו ניסוח מצד חברתי יחודי לציונות הכללית – אך חתרו למצעים שונים ואף מתנגשים – גרסו הציונים הכלליים האנגלוסאקסיים גישה של אי-מעורבות במחלוקות של חיי יומיום, והתרכזות בעבודת-הסיוע הכללית לישוב. קבוצה "א" לא היתה הומוגנית, איפוא, בהרכבה ובראייתה האידיאולוגית-חברתית. ז. ברודצקי, דוברם של הציונים הכלליים מבריטניה הגדולה גרס: "הציונות הכללית הינה ציונות ללא מקף. היא אינה מכירה בתנאים או בהגבלות, לא כמיגזר החלוצי-הפועלי ולא בתחום הדתי. היא מעין פאן-ציונות, המעודדת את הגילויים החיוביים במיפעל הבניין."³¹ מאחר שהחוגים הציונים-כלליים שדגלו בגישה זו התרכזו ברובם בארצות מערב-אירופה ובארצות שמעבר לים (שבהן לא היה פוטנציאל עליה גדול), רמזו מתנגדיהם מקבוצה "ב" שהם אינם מעוניינים בגיבוש מצע חברתי יחודי לציונות הכללית ובסימון משימות-חברתיות יחודיות לה, כיוון שהנושא אינו נוגע להם ישירות, באופן קיומי. שלא כמותם, לא יכלו "המתקדמים" בארץ – חברי "הנוער הציוני" ו"העובד הציוני", ובמידה מסוימת גם עולי גרמניה שהלכו והתלקטו בארץ, שחיו והכירו מקרוב את המציאות החברתית היומיומית של הישוב – להרשות לעצמם את הגישה הבלתי-מתערבת של הציונות הכללית האנגלוסאקסית. לדעת משה גליקסון "אין להגדיר את הציונות הכללית על דרך השלילה, היינו כציונות שאין עמה לא אידיאלים דתיים חיוביים ולא אידיאלים חברתיים מסויימים, כי אם דווקא על דרך החיוב – כמבקשת את "הכלליות" בדרך הסינתזה, במזיגה הפנימית של התכנים החיוביים מימין ומשמאל."³² חוגים אלה בקבוצה "א" חתרו לקראת ניסוח מצע חברתי ציוני-כללי שימזג את הדרישה לקבלת מרות הכלל עם הדאגה לחופש הפרט, תיכנון חברתי מתקדם עם פלוראליזם משקי ושלילת כלכלה סוציאליסטית מולאמת.³³ באופן כללי, הגדירו עצמם אנשי קבוצה "א" על כל גווניהם כ"אמצע קונסטרוקטיבי". הם רחשו אומנם אהדה עמומה לחלוציות של תנועת הפועלים הארצישראלית, שבה ראו ביטוי נעלה של תנועת התחיה הציונית, אך לא הזדהו הזדהות אישית עם השקפת העולם שלה.

חברי קבוצה "ב", שהתרכזו בעיקר בפולין ובארץ-ישראל, היו הומוגניים יותר בתפיסתם החברתית. הם גרסו שבמציאות החברתית הארצישראלית אין הציונים הכלליים יכולים להסתפק בעבודה למען מיפעל הבניין הציוני בכללותו, וחובה עליהם להגן בעיקר על השכבות האזרחיות העממיות ולשמש להן משען פוליטי וכלכלי מול ההתארגנות הדורסת של הפועלים. ציונים-כלליים אלה לא גרסו "אקספרימנטים" סוציאליים, ודרשו שוויון-יחס לכל השכבות בקליטה,

31. ברודצקי, הציונים הכלליים.

32. משה גליקסון, "על היסודות", בתוך: עם חילופי משמרות, כרך א', עמ' 176–203.

33. משה קולודני, במשעול הסינתזה, עשור ל"הנוער הציוני" בארץ-ישראל, המזכירות העליונה של "הנוער הציוני", תל-אביב ת"ש.

בחלוקת רשיונות-העליה, ובהתיישבות.³⁴ דוגמא להבדלים אידאולוגיים אלה בתחומי החברה בין שני הפלגים בציונות הכללית הוא היחס להסתדרות העובדים הכללית. קבוצה "א", על כל גווניה, צידדה בהשתלבותם של הפועלים-החלוצים הציונים-כלליים בארץ בהסתדרות העובדים הכללית, תוך מאבק מבפנים למען ה"הפוליטיזציה" שלה; לעומתם ביקשו הציונים הכלליים נוסח "ב" לראות את החלוצים הציונים-כלליים נותנים עדיפות לזיקתם למחנה הציוני-כללי על-פני קשריהם המעמדיים עם ציבור הפועלים המאורגן. החל משנת 1934 הם צידדו במפורש בהקמת אירגון עובדים נפרד, שיהיה קשור עם הסתדרות העובדים הכללית קשר פדרטיבי בלבד; דוגמא אחרת היא חילוקי-הדיעות בין שני פלגי הציונות הכללית ביחס למדיניות של חלוקת רשיונות-העליה, מתן עדיפות להתיישבות החלוצית-כפרית, ועוד.³⁵

ב. אומנם, בעיית החזרתו של ווייצמן לנשיאות ההסתדרות הציונית העולמית שוב לא עוררה, אחרי הקונגרס הציוני ה"ח, התנגדות אמוציונאלית, ולמעשה שוב לא חצתה בין שני פלגי הציונות הכללית. אך חילוקי-הדיעות בין שני הפלגים על הרכבה של ההנהלה הציונית נשארו בעינם. שעה שחוגי קבוצה "א", על כל גווניה, ביקשו לקיים ברית כמעט בלתי-מותנית עם השמאל החלוצי בהנהלה הציונית ובהנהגת הישוב, טענה קבוצה "ב" למען שמירת אופציות פתוחות כלפי "הימין" וה"שמאל" גם יחד, ולמעשה העדיפה ברית עם הימין – "המזרחי" והרוויזיוניסטים – על-פני התקשרות עם השמאל.³⁶

ג. מפורשים ומנוסחים יותר היו חילוקי-הדיעות בין שני הפלגים בדבר המהות והאופי האירגוניים של ההתלכדות הסיעית של המחנה הציוני-כללי. רוב הציונים הכלליים בתפוצות נוסח "א" – וביחוד הציונים הכלליים בארצות האנגלוסקסיות – נרתעו מהקמת "ברית עולמית" של ציונים-כלליים בעלת דפוסיים אירגוניים מוצקים והמחיבת משמעת סיעתית בדומה לשאר הסיעות המפלגתיות בהסתדרות הציונית העולמית, והעדיפו ברית קונפדרטיבית רופפת של התאגדויות ציוניות-כלליות אוטונומיות. הם טענו לעדיפות המשמעת הממלכתית-ציונית ולעדיפות החלטות הקונגרס הציוני על-פני המשמעת הסיעתית-מפלגתית. לעומתם, פעלו אנשי קבוצה "ב" למען כינון "ברית עולמית" מגובשת של ציונים-כלליים, עם משמעת סיעתית-מפלגתית מחייבת, בדומה לשאר הסיעות-מפלגות, אף כי גם הם נמנעו מהדרשה להכרה כ"איגוד מיוחד" (היינו כסיעה מפלגתית) בהסתדרות הציונית העולמית.

קביעת מושבה של הנהלת "הברית" בעיר-מרכז פרובינציאלית – קראקוב – הרחק מזרקורי הבירות הגדולות, וריכוזה בידי ד"ר יצחק (איגנאץ) שווארצ-

34. יצחק שווארצבארט, חילוקי-הדיעות בתוך הציונות הכללית, הציוני-כללי, 27.10.1933.

35. דוד שערי, כינוסי-היסוד, מבוא, עמ' 15-22. י. סופראסקי, הציונות הכללית והעליה, הציוני הכללי, 23.12.1932.

36. ד"ר מאקס קולינשר, ציונות כללית, הציוני הכללי, 16.11.1934.

בארט,³⁷ עסקן ציוני מסור אך מחוסר כאריזמה מנהיגותית ומעמד יוקרתי על במת הציונות העולמית, לא היוו גורמים מסייעים להצלחת המאמצים לליכוד ולגיבוש מסגרת אירגונית מאוחדת לציונות הכללית העולמית.

ב. "ועידת השלום" של הציונות הכללית, קראקוב, 26-28 באוגוסט 1934

המשבר בציונות הכללית העולמית אחריו הקונגרס הציוני הי"ח (הציונים הכלליים, אשר שני פלגיהם נקטו בקונגרס הציוני הי"ח (פראג 1933) עמדות מנוגדות בשאלת הרכב ההנהלה הציונית, יצאו ממנו מפולגים יותר משנכנסו. האם נגזר ש"הברית העולמית של הציונים הכלליים" תתפלג לשתי "בריתות" זמן קצר אחרי לידתה, או שמא, למרות מה שאירע בקונגרס הציוני הי"ח, עוד ניתן היה לאחות את הקרעים? במאמר: "המשבר בציונות הכללית"³⁸ הכריז יצחק שווארצבארט, כי ימשיך במאמצים בלתי-נלאים לקיום ברית עולמית אחת של הציונים הכלליים.

בהסתדרות הציונית העולמית ובישוב, שהיו נתונים בסערת-הרוחות שלאחר רצח ארלוזורוב, נעשו מאמצי פיוס והרגעה. הוועד-הפועל הציוני התכנס זו הפעם הראשונה בירושלים, במארס 1934, במצב של ראשית "פרוספריטי" שפקדה את הישוב העברי בארץ עם הגידול העצום ביבוא ההון³⁹ ועם הגידול התלול שחל בעליה אחרי עלות היטלר לשלטון – מחד גיסא, ובאווירה של מתח פנימי חריף, מלווה בגילויי-אלימות ביחסי-העבודה, מאידך גיסא. דוד בן-גוריון הפגין בישיבה זו, הלכה למעשה, את גישתו החדשה כלפי תפקידה של תנועת הפועלים בציונות ובישוב, עם קבלת האחריות המרכזית בהנהלה הציונית: "ממעמד לעם",⁴⁰ והחל במאמצים להרגעת הרוחות בקרב אירגוני הפועלים בינם

37. ד"ר יצחק (איגנאץ) שווארצבארט (1888-1961) שימש בשנים 1922-1931 תחילה מזכיר כללי ולאחר מכן יושב-ראש ההסתדרות הציונית בגאליציה-המערבית. עם היבחרו בוועידה מייסדת של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", שיוזם ואירגן בשנת 1931, התפטר שווארצבארט מכל תפקידיו האקוטיביים בהסתדרות הציונית הארצית של ציוני גאליציה-המערבית, והתמסר כליכולו לאירגון וליכוד "הברית העולמית". בנובמבר 1938 נבחר לשמש כציר בסיים הפולני. עם פרוץ המלחמה קיבל מיקלט זמני ברומניה, ועם כיבושה של פולין בידי גרמניה וברית-המועצות קיבל מינוי כחבר המועצה הלאומית הפולנית בגולה בלונדון; על קראקוב היהודית, ראה ספר קראקא.
38. יצחק שווארצבארט, המשבר בציונות הכללית, הציוני הכללי, 10.10.1933.
39. ראה: מאה שנה ועוד 20, כרך ב': ימי המנדט הבריטי, 1917-1948, שנות השלושים והעליה החמישית, ירושלים תשכ"ח, עמ' 99-119.
40. ראה קובץ מאמריו של דוד בן-גוריון שהופיע בשנה זו: ממעמד לעם, פרקים לבירור דרכה של תנועת הפועלים, תל-אביב תרצ"ג.

לבין עצמם ובנים לבין מעבידיהם.⁴¹

נציגי קבוצה "ב" של הציונים הכלליים, שנשארו באופוזיציה להנהלה הציונית, הודיעו שינהגו כ"אופוזיציה לויאלית". הם הסתייגו יותר ויותר מן הפעילות המדינית הבלדנית של הרוויזיוניסטים ואף לא הצטרפו לדרישת "המורח" בישיבה זו לסילוק ההנהלה הציונית החדשה.⁴² חולשת מנהיגותו המדינית של נחום סוקולוב החלישה את ההתנגדות לשובו של ווייצמן להנהגת התנועה הציונית העולמית גם בקרב הציונים הכלליים נוסח "ב". בראשית 1934 קרא המנהיג הציוני-כללי ממזרח-גאליציה, ד"ר פישל רוטנשטרייך: "ווייצמן צריך לשוב".⁴³ חבר ההנהלה הציונית, פרופ' זליג ברודצקי, מחסידי ווייצמן וממנהיגי הציונים הכלליים בכריטיניה הגדולה (המקורבים לקבוצה "א" בציונות הכללית), קיווה גם הוא להפוך את האיחוד הציוני-כללי למנוף להחזרתו של ווייצמן להנהגה. הוא עשה מאמצים גדולים בימי ועידת-קראקוב "הראשונה" להלחמת הברית שבין פלגי הציונות הכללית, ובמיוחד פעל למען השתלבות ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית, שהיתה נתונה להשפעתם של הציונים הרדיקאליים, ב"ברית העולמית של הציונים הכלליים".⁴⁴

והנה, על אף אווירה ציונית נוחה זו, הלך והתרחב הקרע בין שני פלגי הציונות הכללית. בישיבת הוועד-הפועל הציוני במאסר 1934 הופיעו הצירים הציונים-כלליים כשהם מפולגים במרבית השאלות, וביחוד בשאלות אירגון העליה והסדר יחסי-העבודה, שבהן הצביעו נציגי קבוצה "א" לרוב יחד עם צירי תנועת הפועלים. המצב האירגוני המערפל של הציונים הכלליים איפשר מצב מוזר בוועד-הפועל הציוני: שעה שבהנהלת "הברית" היה הרוב המכריע בידי אנשי קבוצה "ב", השתייכו רוב הצירים הציונים כלליים בוועד-הפועל הציוני לקבוצה "א".⁴⁵

41. מאמצים מרגיעים אלה הלכו ונמשכו. באוגוסט 1934 פורסם בעיתונות הארצישראלית כרוז של מפלגת פועלי ארץ-ישראל: "מצע לשלום בישוב ובציונות", (דבר, הארץ, 24.8.34) אשר נוסח בסגנון מתון ומאופק, ברצון לשכך את הסערות וההתנגשויות שפקדו את הישוב העברי בארץ בשאלות היחסים שבין הפועלים לבין מעבידיהם, בין אירגוני הפועלים בינם לבין עצמם ובתוך הישוב בכללו. באוקטובר 1934 חתמו דוד בן-גוריון וזאב ז'בוטינסקי על הסכם לונדון (אשר נדחה חודשים מיספר לאחר מכן במישאל'עם שהועבר בין חברי הסתדרות העובדים הכללית).

42. ראה הדין-וחשבון מישיבה זו של הוועד-הפועל הציוני, שהודפס, לראשונה, בעברית: מושב הוועד-הפועל הציוני בירושלים, ט'-כ' ניסן תרצ"ד, ירושלים-לונדון.

43. הארץ, 2.2.1934.

44. ניתוח מעניין בכיוון זה ראה במאמרו של ש. אנטין: קראקו-וארשה, הנער הציוני, גליון ט'-י"א, חשוון תרצ"ה.

45. הארץ, 19.3.1934. נציגיה של קבוצה "א" היו: ד"ר מאיר אבנר, ל.נ. אטינגן, קורט בלומנפלד, הרב ק.ל. גולדבלום, ד"ר אנג'ילו גולדשטיין, ד"ר יוסף רופאייזן, ד"ר אלכסנדר גולדשטיין; אליהם יש להוסיף את חברי ההנהלה הציונית: ד"ר זליג ברודצקי, ד"ר אביגדור יעקובזון, לואי ליפסקי. נציגי קבוצה "ב" היו: פריץ ברנשטיין, גב' ש.

בתום ישיבת הוועד-הפועל הציוני חשו שני הפלגים בציונות הכללית כי הגיעה עת ההכרעה במחנם. בסכמו ישיבה זו מנקודת-ראות ציונית-כללית, כתב משה גליקסון, ראש הציונים הכלליים "המתקדמים", ב"הארץ": "מושב הוועד-הפועל הציוני בירושלים גילה במידה יותר גדולה מאשר הקונגרס הציוני הי"ח בפראג מה גדולים חילוקי-הדיעות בין קבוצה 'א' לקבוצה 'ב'. ההרגשה הכללית היא שאי-אפשר להמשיך במצב המבולבל של היום [...] אין לאחד את שתי הקבוצות עם חובת משמעת. דרוש יחס של כבוד לשני הזרמים בציונות הכללית. ילך כל אחד בדרכו ויצטרפו, עם זאת, לפעולה משותפת."⁴⁶ ולעומתו, כתב ב"הציוני הכללי", בטאון הסתדרות הציונים הכלליים בא", שמואל אוסישקין, איש קבוצה "ב!": "המושב של הוועד הפועל הציוני הוכיח שוב את הפיקטיביות שיש ב'ברית העולמית'. לא היתה כמעט שאלה שקבוצה 'א' לא הצביעה נגד קבוצה 'ב'. לאמיתו של דבר 'הברית' אינה קיימת."⁴⁷ עמדה עוד יותר קיצונית ומפורשת ביטאו מנהיגי קבוצה "ב" מגאליציה-המזרחית בבטאונם "די ציוניסטישע שטימע": "מוטב לחלק גוף המשתק עצמו הדדי בפעולה, מאשר לשמור על פיקציה של אחדות על חשבון כושר פעולה וחיים."⁴⁸

הציונים הכלליים "המתקדמים", ובראשם קורט בלומנפלד (מנהיג ציוני גרמניה שעלה זה-עתה לארץ), אף נקטו ביוזמה אירגונית כדי להתכונן לאפשרות של פילוג. בתום ישיבת הוועד-הפועל הציוני בירושלים, יצא קורט בלומנפלד למסע בארצות אירופה, במטרה לארגן ולגבש את ההתאגדויות הציוניות-כלליות שהיו קרובות לקבוצה "א". המרכז האירופאי והארצישראלי של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" הזהיר אותו נגד מסע זה והודיע לו בחוזרים מיוחדים שהוא נערך בלא הסכמתם ושהוא מזיק ברגע זה.⁴⁹ הציונים הכלליים "המתקדמים" לחצו לצירוף ההסתדרויות הציוניות-כלליות הגדולות באירופה (שנטו לקבוצה "א") אל "הברית העולמית של הציונים הכלליים". לעומת לחץ זה הכריז יהושע סופראסקי, מנהיג הרוב בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל, איש קבוצה "ב", שאין להיחפז בפתירת "הברית" בפני ההתאגדויות הציוניות-כלליות הגדולות הנוטות לקבוצה "א": "אנו מבליים את זמננו בוויכוחים במקום מעשים [...] אי-אפשר להמשיך וללכת ביחד עם קבוצה 'א'. נהיה אולי כוח קטן, אבל מגובש. איננו תמימים ואנו יודעים מה שמתרקם מסביב אחרי כינוס וילנה⁵⁰ והכינוסים בארץ."⁵¹

הלפרן, ד"ר ב"צ מוסינזון, יהושע סופראסקי, ד"ר אמיל שמוראק וד"ר יצחק שווארצבא-רט.

46. הארץ, 29.3.1934.
47. ש. אוסישקין, במחננו, הציוני הכללי, 27.4.1934.
48. די ציוניסטישע וואך, לבוב, 15.4.1934.
49. מיכתב-חוזר של המרכז האירופאי והארצישראלי מיום 16.4.1934, אצ"מ, Z4/3211/I.
50. ועידת הציונים הכלליים מהארצות הבאלטיות התכנסה בימים 18.3-19.3 והכריזה על אימוץ "שיטת וייצמן" ועל תמיכה בהנהלה הציונית, העולם 6.4.1934.

כינוס ועידה עולמית חדשה, שלא בעתה, של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", נראה לשני הפלגים בציונות הכללית כמוצא מהמשבר. ברם, עמדותיהם היו שונות בהגדרת המהלכים האירגוניים הנחוצים לקראת הוועידה ובהגדרת תכליתה של הוועידה עצמה: בעוד אנשי קבוצה "א", שהיו היוזמים והדוחפים לכינוס מידי של ועידה עולמית חדשה, ביקשו להביא לצירופן לברית של ההסתדרויות הציוניות הגדולות באירופה (שהיו קרובות ברוחן לקבוצה "א") עוד לפני התכנס הוועידה, דרשו הציונים הכלליים נוסח "ב" "להעמיק" תחילה, לפי רוחם, את "הברית", היינו להכריע תחילה בשאלות האידיאולוגיות בפלוגתא, ורק לאחר מכן לדון בצירופן של ההסתדרויות ציוניות-כלליות חדשות. יצחק שווארצבארט עצמו, אף כי נמנה, לפי תפיסותיו הרעיוניות, עם קבוצה "ב", הגיע למסקנה, כפי שהוא מודה בזכרונותיו, כי אין מנוס מהעברת ההנהגה של הציונות-הכללית לידי קבוצה "א", למען שמירת המסגרת המאוחדת של הציונות הכללית והרחבתה. הוא הסכים לכינוס מוקדם – שנה לפני הקונגרס הציוני ה"ט – של ועידה עולמית חדשה ונרתם לאירגונה.⁵²

ראוי לציין שהפקידות הבכירה של מחלקת האירגון בהסתדרות הציונית העולמית (שבראשה עמד ד"ר לעאן לאוטרבאך) שלא השלימה עם התפצלות ההסתדרות הציונית העולמית למפלגות ולסיעות שהלכו והרחיבו את פעילותן האירגונית וצימצמו בכך את כר-המחיה של מחלקת האירגון של ההסתדרות הציונית העולמית, התנגדה להתגבשותה האירגונית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", שברוב הארצות היו סניפיה, למעשה, את ההסתדרות הציונית הארצית.⁵³ בהקשר משולש זה: ההתפתחויות בישוב, המצב בהנהלה הציונית ובהסתדרות הציונית העולמית וההתפלגות במחנה הציוני-כללי, יש לבחון את כינוסה המוקדם של הוועידה העולמית השלישית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" בקראקוב, ב-27–29 באוגוסט 1934.

העמקת ה"ברית" או הרחבתה?

יצחק שווארצבארט, שנבחר מחדש כיושב-ראש של "הברית", התקשה להטיל את מרותו הן על המרכז בקראקוב, עקב החתירות של המנהיגים הציונים-כלליים בלבוב, והן על המרכז הארצי-ישראלי הגועש,⁵⁴ עקב הדיונים הסוערים שבין

51. דברי י. סופראסקי במועצה הארצית של ההסתדרות הציונים הכלליים בא"י, הציוני הכללי, 18.5.1934.

52. י. שווארצבארט, צווישען ביידע וועלט-מלחמות.

53. ראה מיכתבים ותזכירים אין-ספור של ד"ר ל. לאוטרבאך בנושא זה, אצ"מ-Z4/3211/II-III.

54. ראה מיכתבו של י. שווארצבארט אל ב.צ. מוסינזון מיום 18.11.33, וכן את מיכתבו של ד"ר אוסקר גרינבוים מווינה אל ב.צ. מוסינזון בתל-אביב מיום 27.10.1933, אצ"מ A45/27 (ארכיון ב.צ. מוסינזון).

הרוב "האזרחי" בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל לבין המיעוט "המתקדם", שהלך וצבר עוצמה. המרכז האירופאי של "הברית", ובו רוב לאנשי קבוצה "ב", ביקש לחזק את השליטה של הנהלת "הברית" על סניפיה באמצעות הבטחת משמעת פנימית סיעתית, בדומה לשאר הסיעות הציוניות. בישיבת הנהלת "הברית" מסוף פברואר 1934 הוחלט שהחלטות הנהלת "הברית" מתקבלות ברוב רגיל, והן מחייבות את כל נציגי "הברית" במוסדות ההסתדרות הציונית העולמית. כן נאמר בהחלטות אלה ש"כדבר שינויים בתכלית", ועל-פי דרישה מפורשת של 25% מבין הנוכחים, ניתן לקיים הצבעה מיוחדת שתחייב רק ברוב של שני שלישים. ההנהלה האירופית של "הברית" העמידה גם מעין דרישה אולטימטיבית להסתדרויות-הנוער הכלל-ציוניות להצטרף תוך חודש ימים ל"ברית העולמית".⁵⁵ שתי ההחלטות נשארו בגדר הצהרות גרידא. ההתרוצצות בין שני פלגי הציונים הכלליים הלכה וגברה והגיעה לשיאה בישיבת הוועד-הפועל הציוני ב-25 במאס 1934, בה נקטו, כפי שתואר לעיל, נציגי שתי הקבוצות "א" ו"ב" עמדות מנוגדות לחלוטין. במכתב-חוזר מה-16 באפריל 1934, עם סיום ישיבת הוועד-הפועל הציוני, הודיע י. שווארצבארט, ש"המצב שנוצר אחרי מושב הוועד-הפועל הציוני הביא לידי תסיסה בשני האגפים של הציונים הכלליים ומשני הצדדים יש תהייה ביחס לאפשרות של עבודה משותפת".⁵⁶

"הסתדרות הנוער הציוני העולמית" שהיתה, במוצהר, בין הדוחפים לכינוס המוקדם של הוועידה העולמית של "הברית", לא השתתפה בה במשלחת רשמית מאוחדת. נציגי "הנוער הציוני" משתי הגאליציות השתתפו בוועידה כחברים במשלחות של הציונים הכלליים מחבליהם, ואילו נציגי הפלג "המתקדם" של "הנוער הציוני" לא השתתפו בוועידה אלא במעמד של "אורחים", כמחאה על כך ששווארצבארט סירב למנוע את השתתפות אחדים מנציגי הפלג "האזרחי" של הציונים הכלליים בארץ, שלא נקטו עמדה חד-משמעית בבעיית ההעסקה הבלעדית של "עבודה עברית" במשק העברי בארץ.⁵⁷ הפדרציה הציונית באנגליה החליטה לשגר לוועידה רק "משלחת", מאחר שטרם הצטרפה באופן בלתי-מתנה ל"ברית".⁵⁸ וההסתדרות הציונית בארצות-הברית הסתפקה הפעם, כמו בוועידת פראג, בשיגור משקיף בלבד – ד"ר ש. מרגווש.

55. הציוני-הכללי, 1934.2.3.

56. אצ"מ, Z4/3211/I.

57. על השתתפות "הנוער הציוני" בוועידה, ראה: משה קול, נתיבות, פרקים אוטוביוגרפיים, צ'ריקובר, תל-אביב 1981, עמ' 83; י. סום, על פרשת דרכים, לביורר המצב בציונות הכללית, הנוער הציוני, וארשה, תמוז תרצ"ד; הכניסה של "הנוער הציוני" לברית העולמית של הציונים הכלליים, הציוני הכללי, 23.9.1934.

58. ראה מיכתב הפדרציה הציונית מאנגליה מיום 25.7.1934 ומיכתב התשובה של הנהלת "הברית" מיום 9.8.1934 אצ"מ, Z4/3211/I.

ההנהגה "האזרחית" של הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל בראשותו של י. סופראסקי, הסתייגה מעצם כינוסה המוקדם של הוועידה. הכינוס נחשב בעיניה מלכודת שטמן האגף "המתקדם" על-מנת להכתיב את הצטרפותן של ההסתדרויות הציוניות-כלליות הגדולות מגרמניה, אנגליה ופולין וכדי להביא לשינוי אופיה הכולל של "הברית". סופראסקי עצמו סירב לנסוע לוועידה,⁵⁹ אך גם קורט בלומנפלד נעדר ממנה, עקב תאונה שאירעה לו בקפריסין.

לוועידה העולמית השלישית של "הברית" בקראקוב הגיעו בפועל רק 50 צירים-נציגים.⁶⁰ הרכב הצירים לא שיקף תהליך אלקטוראלי קפדני. הצירים היו יותר בבחינת "משלחות". ההסתדרויות הציוניות-כלליות מצרפת, בלגיה, הולאנד, לוקסמבורג, בולגריה, אסטוניה, שווייץ, הונגריה, בראזיל וארגנטינה התנצלו על שלא יכלו לשלוח צירים לוועידה.⁶¹ הצהרת הצירים בדבר השתייכות לאחד משני הגושים, "א" או "ב", לא היתה חדה ומפורשת לא לפני הוועידה ולא בימי התכנסותה. באופן כללי דיברו הנציגים מאנגליה, גרמניה, צ'כוסלובקיה, לאטביה, בוקובינה, דאנציג, צירי "המתקדמים" ו"קדמה" מארץ-ישראל ונציגי הרוב ב"הנוער הציוני" כציונים-כלליים נוסח "א", הנציגים משתי הגאליציות, חברי "עת לבנות", הנציגים מאוסטריה, בלגיה, הולאנד, בולגריה ונציגי הרוב בהסתדרות הציונים-כלליים בארץ-ישראל הופיעו כדוברי הציונות הכללית נוסח "ב". כן הצטרפו בשאלות מסוימות גם הנציגים מרומניה הישנה, בסרביה וליטא, לעמדת קבוצה "ב". בארצות-הברית היה הכיוון של הרוב בהסתדרות הציונית קרוב לעמדת קבוצה "א", אך היתה בה גם קבוצה חזקה קרובה לקבוצה "ב". בקרב נציגי אפריקה-הדרומית, קנאדה וארצות אמריקה-הדרומית טרם בוטאה המחלוקת בין "א" ו"ב".

חיים וייצמן שהוזמן אף הוא ע"י שווארצבארט סירב להשתתף בוועידה, כי "אינו רוצה להיסחב למלחמה ולתכסיסי מפלגות". בתשובה למכתבו של שווארצבארט מ-22 באוגוסט 1934 הוא פרש את ה"אני מאמין שלי" ובו ניסוח חד ומתמצת של השקפת עולמו הציונית. הוא חזר על אמנתו בכורח בשיתוף פעולה עם המעצמה המנדטורית, ועל כי לא יתנגד למועצה המחוקקת המוצעת אם יובטח בה עקרון ה"parity" (שוויון) האיכותי והכמותי. בתחום הכלכלי-

59. הציוני הכללי, 8.8.1934, ראה גם נאוםו של י. סופראסקי במועצה הארצית של הציונים הכלליים בא"י, הציוני הכללי, 18.5.1934.

60. לאטביה 1, ליטא 1, צ'כוסלובקיה 3, גרמניה 4, ארץ-ישראל 3, רומניה 2, אנגליה 2, עת-לבנות (פולין הקונגרסאית) 4, גאליציה-המזרחית 15, גאליציה המערבית 14, ארצות-הברית (משקיף) - 1. ראה את הרשימה המלאה של הצירים ב"די ציוניסטישע וואר", לבוב, 31.8.1934. המשלחות משתי הגאליציות היו גדולות יותר, עקב אי-ההזדקקות להוצאות נסיעה גדולות.

61. הארץ, 5.9.1934: על האיחוד במחנה הציונים הכלליים, שיחה עם ב.צ. מוסינזון; הציוני הכללי, 26.7.1934.

חברתי, הצהיר וייצמן, על דבקותו בהתיישבות החקלאית-חלוצית בחולה, בנגב ובבקעת הירדן ועל כך שהוא רואה בדאגה רבה את ההתפתחות הבלתי מתוכננת של העיר, על תופעות הלוואי שלה. הוא הביע תמיכה בפועלים ובחלוצים כגורם החברתי החשוב ביותר בבניין הארץ למרות אי אלה הסתייגויות אידאולוגיות מהם והדגיש כי אינו מאמין ב"קפיצת דרך" בבניין הארץ ש"נביאי שקר" דוגלים בה. "אם ועידתכם תאשר עקרונות אלה – סיים וייצמן – הריני מאמין בתנופה כלכלית, מוסרית ופוליטית שתבוא אחר עידן ועידנים, ואז יהיה אולי מקום לפעילות יותר גדולה שלי בהסתדרות הציונית. לא אכנס למלחמת ולתכסיסי מפלגות". בסירובו, סיכל את תכניתו של שווארצבארט לאחד את שני פלגי הציונות הכללית על ידי העמדת וייצמן בראשות "הברית העולמית של הציונים הכלליים" ובו בזמן להחזירו להנהגת התנועה הציונית.⁶²

הדיונים בוועידה⁶³

הוועידה העולמית השלישית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" נפתחה בקראקוב, ב־26 באוגוסט 1934, באולם הקולנוע היפה ביותר בעיר, כשאלפים נותרים בחוץ מחוסר מקום. הרעיון המרכזי בהרצאת-הפתיחה של הד"ר יצחק שווארצבארט (יושב-הראש של ההנהלה העולמית של "הברית", אשר יזם את הקמתה ונשא במעמסה העיקרית לאירגונה) היה הטיעון כי ימי זוהר של הציונות-הכללית חלפו עברו, באשמת חבריה, ותעודתם כיום היא להתארגן כדי לחזור ולהוליך את התנועה הציונית ואת העם היהודי כולו לקראת עתיד מזהיר יותר. בהרצאה-דרשה אידיאולוגית התווה הד"ר יהושע טהאן, המנהיג הרוחני של ציוני גאליציה-המערבית, את הקו האידיאולוגי המנחה של הציונות הכללית: בניין הארץ בלא התניה כלשהי, דתית או חברתית. באולם הגדול התנהל גם "הוויכוח הכללי" ("גענערל דעבאטע"), שכמנהג הוועידות הציוניות בשנים ההן, לא התמקד בנושא מוגדר העומד להכרעה. להוציא את דברי ד"ר יהושע גוטליב, המנהיג האידיאולוגי של סיעת "עת

62. ראה חילופי המיכתבים בין שווארצבארט לוייצמן בארכיון לשכתו של ד"ר י. שווארצבארט, יד ושם, חטיבה ארכיונית 2-56, תיק 452 וכן באצ"מ Z4/17159. כן ראה: The Letters and Papers of Chaim Weizmann, Vol. XVI. Series A. June 1933 – August 1935, Jerusalem 1978, pp. 263-265. על ההדים בעתונות ראה, הארץ 28.8.1934, 29.8.1934.

63. על אף העובדה שבמיכתב מיום 24.9.1934 של ההנהלה האירופית של "הברית" אל ההנהלה הציונית בלונדון (אצ"מ, Z4/3211/I) נאמר שהפרטיכל של דיוני הוועידה והחלטותיה "יישלח בימים הקרובים לסניפים", לא מצאתי בארכיון הציוני המרכזי בירושלים את הפרטיכל המקורי של הוועידה. סקירה זו חוברת על-פי דיווחים שנתפרסמו בעיתונות הציונית של התקופה: הציוני הכללי, 9.9.1934, ו־23.9.1934; די ציוניסטישע וואך, לבוב, 31.8.1934, 7.9.1934, ו־14.9.1934; הארץ 27.8.1934, 28.8.1934, 29.8.1934, 30.8.1934, 31.8.1934, 3.9.1934, 5.9.1934, 7.9.1934, 12.9.1934.

לבנות" בפולין הקונגרסאית, שהיו רוויים מרירות וביטויי תוקפנות כלפי ההנהלה הציונית החדשה, נאמרו דברי רוב המשתתפים בוויכוח ברוח פייסנית וביטאו רצון כללי להשכנת שלום־בית בציונות הכללית. בהקשבה רבה נשמעו דברי ד"ר זליג ברודצקי, שהפך לדמות מרכזית בוועידה בגלל יוקרתו כחבר ההנהלה הציונית העולמית, ועקב פעילותו למען שילוב ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית ב"ברית"⁶⁴. הוא נטל את רשות הדיבור שלוש פעמים: בישיבת הפתיחה כחבר ההנהלה הציונית, ובוויכוח הכללי – כציוני־כללי נוסח קבוצה "א". בישיבת־הפתיחה הדגיש ברודצקי חזור והדגש שאיחוד הציונות הכללית יסייע להשכנת שלום בתנועה הציונית כולה ולהרחבת ההנהלה הציונית, שהיתה בראש מעייניו. בדבריו בוויכוח הכללי טען ברודצקי שאכן יש הבדלים מהותיים בין קבוצה "א" לקבוצה "ב" שאין לטייחם, כי אם יש להגיע להסכם ענייני עליהם. את בעיית הנוער הציוני־כללי העלו בוועידה ד"ר יהודה אורנשטיין מנהיג "עקיבא", וד"ר אברהם סטופ מזכיר ההסתדרות הציונית בגאליציה־המערבית, שהתכוון לעלות ארצה. הבעיה היסודית העומדת בפני הנוער הציוני־כללי שעלה לארץ, טען סטופ, הינה: האם חלוץ יכול להישאר ציוני־כללי בארץ, למרות היותו פועל? בחוץ־לארץ מיתרגמת שאלה זו לבעיית הקיום הנפרד של ההסתדרות "החלוץ הכלל־ציוני", ואילו בארץ מתבטאת הבעיה בשאלת זיקתם של הפועלים הציונים־כלליים להסתדרות העובדים הכללית ושאלת אופיה הרצוי של ההסתדרות העובדים הכללית. סטופ הטיח בפני הציונים הכלליים נוסח "א" מארצות המערב שהם נמנעים מלעסוק בשאלה זו, שלכאורה אין היא נוגעת להם ישירות, מאחר שמאגר העליה מארצותיהם הינו דל. במהלך הוועידה פשטו שמועות על איגרתו של ווייצמן לשווארצבארט. באיגרת זו רמז ווייצמן מפורשות למדי על נכונותו לחזור להנהגה הציונית בתנאי שיובטח ויקויים שיתוף־פעולה נאמן עם ציבור הפועלים החלוצי, אך הוא לא נענה לקריאתו הסייעתית של שווארצבארט שביקשו להירתם לפעולה למען ליכודה של הציונות הכללית. מיברק־הברכה של ווייצמן והשמועות על איגרתו עוררו הדים חזקים בעיתונות הציונית בתפוצות ובארץ־ישראל, אך מאחר שווייצמן לא נענה, למעשה, להצעת־הזמנתו של שווארצבארט להתייצב בראש

64. רק אחרי שנודעו בווארשה, בה התכנסה הוועידה הארצית של ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית, התוצאות החיוביות של ועידת קראקוב, הובעה גם בהחלטות הוועידה הארצית של ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית נכונות עקרונית מותנית להצטרף למסגרת העולמית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים": 1. הכרה במשמעת מלאה בהסתדרות הציונית העולמית; 2. קיום מצוות "עבודה עברית" על־ידי כל חברי ההסתדרות הציונים הכלליים בארץ־ישראל; 3. הכרה בסמכותה של כנסת ישראל הנבחרת על יסודות דמוקרטיים. 4. הכרה בהסתדרות העובדים הכללית כנציגות הפועלים העברים בארץ־ישראל (הארץ, 29.8.1934, 7.9.1934; דבר, 31.8.1934, 2.9.1934, 6.9.1934). החלטות עקרוניות אלה, שנתקבלו אחרי סיום ועידת קראקוב, נועדו להתמש במי"מ מזורז של 4 שבועות.

"הברית", לא הפכה איגרתו לגורם משפיע בוועידה.⁶⁵ ההתדיינות התכליתית-עניינית התנהלה, כרגיל, לא במליאה, כי אם בהתמקחות מייגעות בשלוש ועדות: ועדת תוכנית ומצע, ועדת הנוער וועדת האירגון. בוועידה עצמה, היינו במליאה, היה רוב לאנשי קבוצה "ב", אך הוועדות הורכבו כמעט באופן פאריטטי, ביצוג כמעט שווה לאנשי שתי הקבוצות, בתוספת כמה צירים בלתי מוגדרים. הוויכוח הראשי התנהל דווקא בוועדת האירגון. ויכוח זה ביטא את השוני הבסיסי בהשקפות שתי הקבוצות על מהותה האירגונית-מפלגתית של "הברית", וכן את עמדתן המנוגדת ביחס להנהלה הציונית החדשה. בעוד נציגי קבוצה "א" מסכימים למשמעת בעניינים סיעתיים-פנימיים בלבד ותובעים לעצמם חופש הצבעה בקונגרס בענייני מדיניות ובמיוחד בשאלת הרכב ההנהלה הציונית, בדומה לשאר הסיעות הפועלות במסגרת הקונגרס, וזאת מבלי לדרוש, לעת-עתה, הכרה כ"איגוד-עובדים מיוחד". ועדה מצומצמת בראשותו של שווארצבארט, בהרכב שישה חברים (שלושה מכן צד), עיבדה במשך לילה ארוך הצעת-פשרה שהתנסחה ב"מיסמך שלא לפרסום", שהתייחס לשלושה נושאים: העמדה כלפי חברת-המחדש של ווייצמן לנשיאות ההסתדרות הציונית העולמית, העמדה כלפי הסתדרות העובדי דים הכללית בארץ-ישראל וכלפי הסתדרות "החלוץ" בתפוצות, והעמדה כלפי ההנהלה הציונית החדשה. חברי שתי הקבוצות – קבוצה "א" בריכוזו של רופאייזן וקבוצה "ב" בריכוזו של שמוראק – נהגו להתייעץ בנפרד על כל השאלות. היעדרם מן הוועידה של קורט בלומנפלד מחד גיסא של יהושע סופראסקי מאידך גיסא, שניהם דמויות בעלות שיעור-קומה ונחרצות בעמדותיהן האידיאולוגיות, תרם בלי ספק לאווירת הרגיעה ששררה בה.

הוועידה נסתיימה בהכרזה חגיגית ש"הסיעות הנקראות 'א' ו'ב' של הציונים הכלליים, סיעת 'עת לבנות' וסיעת הציונים הכלליים הפרוגרסיביים, מתבטלות" – וזאת מבלי שהוכרעו, עניינית, חילוקי-הדיעות ביניהן, כי אם כמוצא של פשרה. בתחום האירגוני היתה הליכה לקראת עמדת קבוצה "ב", ואילו בתחום האידיאולוגיה החברתית היה ויתור מה לגישתם של חברי קבוצה "א". בעיית ההצטרפות הרשמית ל"ברית" של ההסתדרויות הציונית-כלליות הגדולות מפור לין הקונגרסאית, מאנגליה ומגרמניה, לא הוכרעה בוועידה, וזאת בעילה הפורמאליסטית ששתי ההסתדרויות הציונית-כלליות הראשונות טרם הכריעו בעצמן אם הן רוצות בכך. כמו כן לא הוסדר, פורמאלית, עניין הצטרפותו של הפלג "המתקדם" של "הנוער הציוני" ל"ברית". הפעם נבחרו שני יושבי-ראש

65. ערב פתיחת הוועידה דלפו ידיעות כאילו הביע ד"ר חיים וייצמן את נכונותו להצטרף בתנאים מסויימים, להנהגת התנועה הציונית העולמית. מדובר במכתבים ששלח אל ד"ר שווארצבארט אך אסר עליו לפרסמם. תוכן חילופי איגרות אלה היה מעניין ביותר, אך שונה בתוכנו ממה שדלף לעיתונות. שווארצבארט מתאר בפירוט פרשה זו בספר זכרונותיו: צווישען ביידע וועלט-מלחמות, עמ' 313-325.

של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", ובמעמד שווה: בראש המרכז האירופי נבחר שוב ד"ר יצחק שווארצבארט, ואילו בראש המרכז הארצישראלי נבחר ד"ר בן ציון מוסינזון.⁶⁶ הרכב שני המרכזים מצביע על עליית מישקלם של נציגי קבוצה "א" בהנהלת "הברית", שכן ההסתדרויות הציוניות-כלליות הגדולות ש"ישבו על הגדר" נמנו עם אהדי קבוצה "א". טרם הוכרעה בעיית הצטרפותם הקולקטיבית להסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל של חברי חוג "הקידמה" של עולי גרמניה, בראשותו של קורט בלומנפלד, שמספר חבריו הלך וגדל.

המצע, ההחלטות וההסכם "לא לפירסום"

במישור הפרוגרמטי-אידיאולוגי לא נתגלו גם הפעם קשיים בניסוח מצע שיבטא את הקונסנזוס האידיאולוגי הציוני-כללי, וסיכומיו נתקבלו תוך הסכמה כמעט כללית.⁶⁷ מצע מפורט זה, שנגע לתחומי המדיניות הציונית, הכלכלה והמדיניות החברתית בישוב בארץ (היחסים בין הון לעבודה, היחסים בין פועלים לבין נותני-העבודה ובין אירגוני-הפועלים לבין עצמם, בעיות העליה וההתיישבות) היה, למעשה, עיבוד מלוטש יותר של המצע שחובר על-ידי קורט בלומנפלד ויצחק שווארצבארט לקראת הקונגרס הציוני ה"ח".

במבוא לפרק "כלכלה ומדיניות" הובאה גם הפעם ההכרזה העקרונית – שעוררה ביקורת-מה בדיוני הוועידה העולמית השניה בפראג – על "בניין ארץ-ישראל ברוח ההתקדמות הסוציאלית והצדק הסוציאלי", וכן על התפקיד הציוני "בשינוי המיבנה החברתי של עמנו".⁶⁸ המצע מביע תמיכה מלאה בעקרון העבודה העברית ומצהיר ש"איש אינו יכול להיות חבר ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים אם אינו מקיים גם במשקו הפרטי בארץ-ישראל את הדרישה לעבודה עברית."

היחוד החברתי הציוני-כללי מובא בפרק "עבודה והון פרטי" ועיקרו: "עבודה והון צריכים להיות משועבדים לפרימאט של ענייני כלל האומה." בסעיף זה מובא גם העיקרון הציוני-כללי המוסכם על הקמת לשכות-עבודה נייטרליות

66. להנהלת המרכז האירופי נבחרו: אליעזר אטינגן, ד"ר שמעון פלדבלום, ד"ר אנג'ילו גולדשטיין, ד"ר אוסקר גרינבוים, ד"ר יצחק גרינשטיין, לעאן לוויטה, ד"ר מארטין רוזנבליט, ד"ר פישל רוטנשטרייך, ד"ר יוסף רופאייזון, ליאון סלפטר וד"ר אמיל שמווראק. להנהלת המרכז הארצישראלי נבחרו: אליהו ברלין, ד"ר חיים בוגראשוב, ד"ר אברהם סטופ, יהושע סופראסקי ועוד שמואל אוסישקין. ארבעה מקומות נוספים הוקצו לציונים הכלליים "המתקדמים" ועוד מקום אחד בשביל נציג קיבוצי "הנוער הציוני".

67. בן ציון מוסינזון, מה נתנה לנו קראקוב, הציוני-הכללי, ספטמבר 1934.

68. המובאות מתוכנית-המצע של הציונים הכלליים ומהחלטות הוועידה העולמית השלישית של הציונים הכלליים בקראקוב מובאות על-פי: הציוני הכללי, 23.9.1934, ואצ"מ Z4/17159 (נוסח עברי) Z4/3211/I (נוסח גרמני).

ועל בוררות-חובה, לשם מניעת שביתות והשבחות. עקרונות אלה מנוסחים באופן כללי וכוללני ביותר, וכידוע עוררו חילוקי-דיעות חריפים בדיונים מעשיים יותר שעסקו בישומם: כיצד יורכבו לשכות-העבודה המשותפות לפועלים ולגותני-העבודה? האם מדובר בבוררות-חובה או בבוררות-מוסכמת בלבד? הסעיף הֶדן באירגון הפועל, על מעמדה של הסתדרות העובדים ועל זיקתם של הפועלים והחלוצים הציונים-כלליים אליה, מנוסח אף הוא באופן המאפשר פירושים שונים: "אנו דורשים סידור חדש של אגודות הפועלים המקצועיות, כדי להרחיק מהן את הפוליטיקה." לא נאמר במצע מה פירושה של דרישה זו ל"הפוליטיזציה". במצע אין גם כל ביטוי של הערכה חיובית להישגיה החלוציים של הסתדרות העובדים הכללית ביצירת מעמד עובדים בחברה החדשה ההולכת ומתגבשת בישוב, ולא נאמר בו דבר על הזיקה המהותית של החלוצים והפועלים הציונים-כלליים אליה. והרי על רקע זה דווקא התפלגה והעתה תנועת "הנוער הציוני", ובנושא זה סערו הרוחות בהסתדרות הציונים-כלליים בארץ-ישראל!

גם כפרק "עליה והתיישבות" חוזר המצע על הניסוחים הכוללים המוסכמים בציונות-הכללית: "הציונות-הכללית, כבאת-כוח של ענייני הכלל ולא של ענייני מעמד אחד, דורשת שוויון לכל שדרות העם בעליה." בנושא אירגון ההכשרה החלוצית בתפוצות ומעמדה של הסתדרות "החלוץ" ההסתדרותית, מדובר על הכשרה "על-פי השקפות לאומיות", ועל הכרה גם בהכשרה "אינדיבידואלית" בבחירת העולים. המצע מתחמק מנקיטת עמדה בשאלה המרכזית שהסעירה את הרוחות במחנה החלוצי הציוני-כללי ובהסתדרות הציונים-כלליים בארץ-ישראל: "הפועלים הציונים-כלליים בארץ-ישראל צריכים לפעול ברוח הפרוגרמה האידיאולוגית הזאת ולטובת האומה כולה..."

ההחלטות המעשיות – רובן בעלות אופי אירגוני – ששימשו נושא לדיונים מייגיעים בוועדות הוועידה, נוסחו במיסמך נפרד שבו הוכרו, בין היתר, באופן חגיגי: "הסיעות הנקראות 'א' ו'ב' של הציונים הכלליים, סיעת 'עת לבנות' וסיעת הציונים הכלליים הפרוגרסיביים, מתבטלות. אין מקום להסתדרויות נבדלות בתוך הברית העולמית" (סעיף 3). היתה זו הצהרה מילולית גרידא, כי "הסיעות" לא התפרקו כלל וכלל וקיומן הודגש מייד למחרת הוועידה. בנושא המשמעת הסיעתית-מפלגתית היתה, כפי שכבר ציינו, הליכה לקראת קבוצה "ב", שחתרה לחישולה האירגוני-מפלגתי של "הברית": "התוכנית שנתקבלה על-ידי הוועידה העולמית של 'הברית' מחייבת את כל חבריה. בכל השאלות שנקבעו בתוכנית יש לקבוע עמדה על-ידי הצבעה." כל ההחלטות הרגילות, נאמר בהחלטות אלה, מתקבלות ברוב פשוט בהנהלת "הברית" ורק הצעה "לשינוי בתוכנית" מחייבת הכרעה ברוב של שני שלישים.⁶⁹ הוועידה קראה

69. גם החלטות אירגוניות-משמעותיות אלה לוו בהחלטות מפרשות ומסייגות "שלא

לאיחוד כל המסגרות האירגוניות הנפרדות של תנועות הנוער הציוניות-כלליות, בחסות "הברית" ובמרותה. אך גם החלטה זו היתה ריקה מתוכן, כי הפילוג בהסתדרות "הנוער הציוני" העולמית היתה כבר בבחינת עובדה. חילוקי-הדיעות בתוך הציונות הכללית לא נפתרו בוועידה זו בדרך של בירור ענייני, וקיום המסגרת האירגונית המשותפת של הציונות הכללית העולמית התאפשרה בדרך של "מודוס ויונדי", שהוסכם שלא יינתן לו פירסום. עקב החשיבות הקרדינאלית של הסכם פנימי זה לנושא בו אנו דנים, הרינו מביאים אותו להלן בנוסחו המלא:⁷⁰

בנוסף להחלטות הפומביות שנתקבלו על-ידי הוועידה העולמית, הגיעו הקבוצות להסכם בנקודות הבאות:

1. בשאלת מנהיגותו של ד"ר ווייצמן לא יחוייב אף חבר "הברית העולמית" בהחלטה מחייבת. קבוצה "ב" רושמת לפנייה את העובדה שקבוצה "א" שואפת למינוי ווייצמן כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית באחד הקונגרסים הבאים. שום טענה לא תועלה נגד שום חבר (כולל חברים של קבוצה "ב" שלפנים) שישתתף בבחירה זו; באותו אופן שומרים לעצמם גם חברי קבוצה "ב", שאינם מסכימים למדיניותו של ווייצמן, זכות פעולה בנושא זה.
2. בנושא של הסתדרות "החלוץ" מאוחדת ושל "ההסתדרות" [הסתדרות העובדים הכללית] לא ייעשו שום שינויים שאינם מפורטים במצע לפני הקונגרס ה"ט"; להיפך, הסטאטוס-קוו יישמר ושום לחץ לא יופעל על שום הסתדרות (אירגון) כדי לחייבה לנטוש את "החלוץ" המאוחד או את "ההסתדרות" הכללית.
3. ביחס להנהלה הציונית, לא ייעשה דבר בשם הברית העולמית אשר יש בו כדי להעמיד את חברי הקבוצה "א" לפנים בעמדה לא נוחה כלפי ההנהלה. אשר להשאר, על כל חברי "הברית" העולמית לנהוג בלויאליות כלפי ההנהלה הציונית, ובכך יובן שמותרת ביקורת כלפיה, אך אין לקיים לגביה אופוזיציה. בכל הנוגע לביקורת כלפי ההנהלה מצפים באמון שחברי "הברית העולמית" יבטאו עצמם בדרך נכונה ומתאימה.

ההסכם המתייחס להחזרתו של ווייצמן לנשיאות וליחס חברי "הברית" להנהלה הציונית – שלמענו פעל בעיקר ז. ברודצקי – התקבל ללא קשיים מיוחדים.

לפרסום, שהקהו את חדות משמעותן: א. לבקשת 25% מהנוכחים ניתן לקבל החלטה מחייבת בכל שאלה רק ברוב של שני שלישי, ובהיעדר רוב כזה אומנם מתקבלת ההחלטה גם ברוב רגיל, אך המסתייגים ממנה זכאים להפעיל את הסתייגותם. ב. הצבעה על הצטרפות להנהלה הציונית מוכרעת ברוב רגיל; חבר "הברית העולמית" זכאי להצטרף להנהלה הציונית רק בהסכמת "הברית". ראה אצ"מ, Z4/17159.

70. הסכם זה לא פורסם אפילו ב"הציוני הכללי". נוסחו מובא על פי המקור הגרמני והאנגלי.

ראה: אצ"מ, Z4/17159 וכן Z4/3211/I.

אִישֵׁבִיעוּת־הַרְצוֹן הַכִּלִּית מֵהִנְהַגְתּוֹ הַמְדִינִית שֶׁל נְחוּם סוֹקוֹלוֹב, הַתְּרַחֲקוֹת מִנְהִיגֵי קְבוּצַה "ב" מְעַמְדוֹתֵיהֶם וּמְפַעוֹלָתָם הַבְּדִלְנִית שֶׁל הַרוּוִיזִיּוֹנִיסְטִים וּפְתִיחוֹת־הַפִּיּוּס שֶׁל דוֹד בֶּן־גּוֹרִיוֹן וְחִכְרֵיו מִמֶּפֶא"י, כֹּל אֱלֹה הִיּה בָּהֶם כְּדֵי לְהוֹיֵן אוֹוִירָה כִּלִּית נוֹחָה לְחִיפּוּשֵׁי־דָרֶךְ לְחִידוּשׁ הַקּוֹאֲלִיצִיָּה הַרְחֵבָה בְּהִנְהַלָּה הַצִּיּוֹנִית, שְׁהִיָּתָה נְהוּגָה עַד לְקוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי ה־ח. תְּחִלָּתוֹ הָיָה לְהַסְבִּיר לְהַצִּיּוֹנִים הַחֲדָשִׁים בְּעִיַּת הַיְחָס לְהַסְתַּדְרוֹת הָעוֹבְדִים הַכִּלִּית בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל וְלְהַסְתַּדְרוֹת הַחֲדָשִׁים לְוִי"ךְ הַהַסְתַּדְרוֹתִית בְּתַפּוּצוֹת (סְעִיף 2 בְּהַסְכֵּם "שְׁלֵא לְפָרְסוּם") לֹא הוֹכְרָעָה בְּאוֹפֵן עֲנִינִי וְהוֹשָׁגָה רַק דְּחִיית הַהֲכָרָעָה עַד לְכִינוּס הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי ה־ט. 71 הַפִּירוּשׁ הַמְעֻשֵׁי שֶׁל הַחֲלֻטָּה וְעִידָת קְרֵאקוֹב בְּנוֹשֵׂא זֶה צָרִיךְ הִיּה לְהִיּוֹת פְּתִיחַת מִשְׁאֵוִמְתָּן עִם הַסְתַּדְרוֹת הָעוֹבְדִים הַכִּלִּית עַל תַּנְאֵי הַ"דֶּה־פּוֹלִיטִיזְצִיָּה" שֶׁלָּהּ, וּמְנִיעַת הַקְּמָתוֹ שֶׁל אִירְגוֹן עוֹבְדִים צִיּוֹנִים־כִּלִּיִּים נִפְרָד בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל.

"ועידת השלום" כראי העיתונות הציונית

אֵף כִּי וְעִידַת קְרֵאקוֹב לֹא פְתָרָה, כְּאִמּוֹר, אֶת חִילּוּקֵי־הַדִּיעוּת שֶׁחָצוּ אֶת הַמַּחֲנֶה הַצִּיּוֹנִי־כִּלִּי, הִיא זָכְתָה לְסִקְרָה אוֹהֶדֶת בְּעִיתוֹנוֹת הַצִּיּוֹנִית. "דְּבַר", עִיתוֹנָם שֶׁל פּוֹעֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, הַקְּדִישׁ לוֹוְעִידָה סִיקוֹר נִרְחַב וְזִיכָּה אוֹתָהּ בְּכִינוֹי "וְעִידַת הַשְּׁלוֹם". בְּשׁוֹרֵת "הַשְּׁלוֹם" בְּמַחֲנֶה הַצִּיּוֹנִי־כִּלִּי נִתְקַבְּלָה בְּסִיפּוֹק עַל־יְדֵי מְרַבִּית דּוֹבְרֵי שְׁנֵי הָאֲגָפִים גַּם יַחַד, אֵף כִּי לֹא הִיּה בָּהּ מִמֶּשׁ. שְׁנֵי הָאֲגָפִים הָיוּ מְעוֹנִינִים, מְזוּוִיּוֹת־רֵאִיָּה שׁוֹנוֹת, בְּשִׁמִּירַת הַמִּסְגֶּרֶת הַמְּאוּחָדֶת, לְכֹאֲרָה, שֶׁל הַצִּיּוֹנוֹת הַכִּלִּית. גַּם הִנְהַלָּה הַצִּיּוֹנִית רֵאִתָּה בְּשִׁמִּירַת מִסְגֶּרֶת מְאוּחָדֶת זוֹ שֶׁל "הַבְּרִית" סִיכּוּי לְבִידוּד הַרוּוִיזִיּוֹנִיסְטִים וְלְהַרְחַבַת הַקּוֹאֲלִיצִיָּה.

בְּרֵאיוֹן בְּכַטָּאוֹן צִיּוֹנִי גֶרְמָנִיָּה "דֵי יִיִדִישֶׁה רֹונְדִּשְׁאוּ", הִבִּיעַ ז. בְּרוֹדְצְקִי אֶת סִיפּוֹן מִמֵּאֲמָצֵי הָאֵיחּוּד וְהַהֲבָנָה שְׁאִיפִינּוּ וְעִידָה זו. 72 בְּרוֹדְצְקִי רֵאֵה מֵאֲמָצִים אֱלֹה בְּהִקְשֵׁר עִם הַפִּיּוּס וְהַהֲשַׁלְמָה שֶׁהִדְרִיכוּ אֶת פְּעוֹלוֹת הַהִנְהַלָּה הַצִּיּוֹנִית הַחֲדָשָׁה, וְעַם מִינְשֵׁר הַשְּׁלוֹם הַפְּנִימִי שְׁפּוֹרְסֵם עַל־יְדֵי מְפִלְגַת פּוֹעֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם יוֹם פְּתִיחַת וְעִידַת קְרֵאקוֹב. הַחֲלֻטוֹת וְעִידַת קְרֵאקוֹב מֵאֲפְשָׁרוֹת, לְדַעְתּוֹ, לְזֹרְמִים הַשׁוֹנִים בְּצִיּוֹנוֹת הַכִּלִּית לְעִבּוֹד יַחַד, בְּלִי חֲשֵׁשׁ שֶׁל מְאִירוֹיזְצִיָּה. בְּרוֹדְצְקִי הוֹדָה, עִם זֹאת, שֶׁהוֹוְעִידָה טֶרֶם הִבִּיאָה הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה לְהַצְטַרְפוֹתָן שֶׁל הַהַסְתַּדְרוֹת הַצִּיּוֹנִי־כִּלִּית הַגְּדוֹלוֹת בְּפּוֹלִין הַקּוֹנְגְרֶסִאִית, אֲנַגְלִיָּה, גֶרְמָנִיָּה, אֲרֻצוֹת־הַבְּרִית, אֲפִרִיקָה־הַדְּרוֹמִית וּבְקֵנְאָדָה, לְ"בְרִית הָעוֹלָמִית שֶׁל הַצִּיּוֹנִים הַכִּלִּיִּים". כְּמֵאִמֵּר אַחֵר, שְׁפּוֹרְסֵם בְּכַטָּאוֹן צִיּוֹנִי בְּרִיטַנִּיָּה The Zionist Review, 73 בִּיקֵר בְּרוֹדְצְקִי אֶת הַנְּטִיָּה שֶׁהַסְתַּמְנָה בְּקְרֵאקוֹב לְצִידָת אֶת "הַבְּרִית" בְּמִסְגֶּרֶת אִירְגוֹנִית שֶׁל כְּמַעֲט־מְפִלְגָה: "אִינִנִּי מְסַכֵּם עִם הַהֲשַׁקְפָה הַגּוֹרֶסֶת

71. סֵפֶר הַפְּרִטִיכִלִּים שֶׁל הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי ה־ח (גֶרְמָנִית), עִמ' 550.

72. Dr. S. Brodetzky, Die Einigung der Allgemeinen Zionisten, *Jüdische Rundschau*, 31.8.1934.

73. S. Brodetzky, Zionism to-day, *The Zionist Review*, 30.7.1934.

גיבוש מפלגה ציונית-כללית, המצויינת בכל האביזרים המבטיחים משמעת מפלגתית והצבעה סיעתית. "דיעה מסתייגת דומה בנושא זה הביע בסגנון חריף משה קליינמן, עורך "העולם": "הציונות הכללית אינה מפלגה ולכן לא יתכן לכבלה בכבלי אירגון מפלגתי [...] הציונות הכללית היא הציונות עצמה, ולכן אין לה צורך בפרוגרמה אידיאית משלה".⁷⁴ שני אישים אלה, נציגי הציונות הכללית "המתקדמת", לא השלימו עם הגבלת תנועתם בתחומים מפלגתיים-סיעתיים.

בן-ציון מוסינון הביע בשיחה עם סופר "הארץ" סיפוק מלא מהישגי ועידת קראקוב, ואמונה שהאיחוד שעליו הוכרו בה אכן יהיה איחוד מלא.⁷⁵ נימה שונה מעט נשמעה מפי הדוברים המיליטאנטיים של קבוצה "ב". א. שמוראק טען שהציונות הכללית צריכה לחדול לשמש בוררת ומתווכת בתנועה הציונית והדגיש את הכורח בעצמאות הציונות הכללית, בהשקפות ובמעשים.⁷⁶ מסוייג מהישגי ועידת קראקוב נשמע גם י. סופראסקי, שנמנע מלהשתתף בוועידת קראקוב. ב"דיעה פרטית" שפירסם ב"הציוני הכללי", גרס ש"כל הניסיון של שלום חלקי ושל בידוד חלק אחד מהתנועה הציונית על-ידי הסכמים בין החלקים הנשארים לא יצליח ויכשל בהחלט". לדעתו, אסור להחרים את הרוויזיוניסטים ויש לחתור להקמת קואליציה גדולה שתקיף גם אותם: "מפא"י צריכה להסתלק מהרעיון שהיא יכולה בעצמה לשאת באחריות לתנועה ולהנהגה הציונית. מודוס-ויוונדי חלקי לא יציל את המצב."⁷⁷ הסתייגויותיו של סופראסקי ניוונו גם מחששותיו שוועידת קראקוב פתחה את השערים לפני ההסתדרויות הציוניות הגדולות, הקרובות ברוחן לקבוצה "המתקדמת" בציונות הכללית, ובכך סתמה את הגולל על מאמציו להקים מפלגה ציונית-כללית שתהווה, בישוב ובתנועה הציונית העולמית, מישקל-נגד למפלגת פועלי ארץ-ישראל. אכן, האיחוד שנחתם בוועידת קראקוב היה רופף וזמני.

ג. ועידת הפילוג, קראקוב, 16-17 ביוני 1935

הנהלת "הברית" בעקבות ועידת קראקוב הראשונה

כדי להפוך את המסגרת המאוחדת הרופפת של "הברית העולמית של הציונים הכלליים", שעליה הוסכם בוועידת קראקוב, למציאות מוצקה יותר, נדרשה ההנהלה החדשה של "הברית" לפעול בשלושה מישורי-פעולה: 1. בירור האפשרויות להגברת שיתוף-הפעולה עם ההנהלה הציונית, אשר, כזכור, חלק

74. משה קליינמן, ליכוד הציונות הכללית, העולם, 17.9.1934.

75. הארץ, 5.9.1934.

76. הציוני הכללי, 5.9.1934.

77. י. סופראסקי, על השלום במחנה הציוני הכללי, הציוני הכללי, 9.9.1934.

מחברי "הברית" (אנשי קבוצה "ב" לפני) לא הצטרפו אליה. שאיפה זו עמדה ברקע פעילותו של ז. ברודצקי בוועידת קראקוב לקיום המסגרת המאוחדת של הציונות הכללית. גם אנשי קבוצה "ב", שלא הצהירו על עצמם כאופוזיציה לוחמת ונחרצת, ביקשו דרכים להידברות, להגברת שיתוף-הפעולה ואולי אף להצטרפות להנהלה הציונית עוד לפני הקונגרס הציוני הקרוב; 2. השלמת ההצטרפות הרשמית ל"ברית" של ההסתדרויות הציוניות כלליות הגדולות בפולין הקונגרסאית, באנגליה, בגרמניה ובארצות-הברית, אשר תפקדו בארצותיהן גם כהסתדרויות ציוניות ארציות; התמזגות זו עשויה היתה לשנות באופן חד את כיוונה האידיאולוגי ואת אופיה האירגוני של "הברית"; 3. הבטחת סטאטוס-קוו בתחום אירגוני-הפועלים בארץ-ישראל ובהשתייכות העובדים הציונים-כלליים להסתדרות העובדים הכללית, ובמלים מפורשות יותר: אי-הקמת אירגון עובדים ציונים-כלליים נפרד, לפחות עד לוועידה הבאה של "הברית".

ההידברות עם ההנהלה הציונית: סימפוזיון אידיאולוגי

ב-13-17 באוקטובר 1934 התקיימה בלונדון סידרה של חמש ישיבות סימפוזיון-ניות, בהשתתפות חברי ההנהלה הציונית ומשלחת מכובדת של הנהלת "הברית". בישיבות הללו נותחו הבעיות המרכזיות של התנועה הציונית ושל הישוב, במאמץ לאתר נקודות הסכמה ואפשרויות שיתוף-פעולה.⁷⁸ היתה תוכנית לקיים סידרת דיונים גם עם שאר הסיעות שמחוץ להנהלה הציונית, וכיחוד עם "המזרחי", אך שיחות מקבילות או נוספות אלה לא נתקיימו. השיחות נוהלו על-ידי ז. ברודצקי והשתתפו בהן דוד בן-גוריון, ברל לוקר, זליג ברודצקי וד"ר ליאו לאוטרבאך מטעם ההנהלה הציונית, ופריץ ברנשטיין (רוטרדאם), קורט בלומנפלד (ירושלים), מרטין רוזנבליט (לונדון), אמיל שמוראק (לבוב) ויצחק שווארצבארט (קראקוב), מטעם הנהלת "הברית". השיחות התנהלו ברוח עניינית טובה, היו מקיפות ביותר ונידונו בהן שלושה גושי נושאים: 1. הבראת המצב הפנימי בהסתדרות הציונית העולמית ובישוב העברי בארץ; 2. שיתוף-הפעולה האפשרי והמחוייב בין המפלגות הציוניות; 3. הכנות להרכבת קואליציה רחבה ככל האפשר להקמת ההנהלה הציונית בקונגרס הציוני ה"ט. יחד עם הרוח ה"קונסטרוקטיבית" שבה התנהלו השיחות, שהיו מעין סמינריון מקיף ומעמיק של בעיות הציונות והישוב, שוב בא בהן לידי ביטוי השוני בעמדותיהם של הנציגים הציונים-כלליים משתי הקבוצות. שוני זה נגע ביחוד לשאלות הסוציאליות שעמדו על הפרק בישוב. מעניין לציין שהיחיד שייצג בשיחות אלה את הגישה הליבראלית האירופית הקלאסית – נגד התערבות המוסדות הציוניים

78. ראה דו"ח-חשבון סטנוגרפי מלא של חמש ישיבות סימפוזיוניות אלה באצ"מ, Z4/3211 II. דיווח כללי על שיחות אלה ראה גם בעולם, 18.10.1934, ו-25.10.1934 וכן בספר זכרונותיו של שווארצבארט, צווישען ביידע וועלט-מלחמות, עמ' 325-328.

ביחסי העבודה ונגד כלכלה מתוכננת בכלל – היה פריץ ברנשטיין מרוטרדאם. דוד בן-גוריון הזהיר בשיחות אלה נגד התפיסה הרווחת, לדעתו, בחוגים ציונים-כלליים מסויימים, שכדי לעצור את תנועת העבודה יש להתחבר אפילו עם הרוויזיוניסטים. באופן כללי הושגה בשיחות אלה הסכמה בין המשתתפים גם בעקרונות להרכבת קואליציה ציונית רחבה, וגם בשאלת המשמעת המחוייבת כלפי המוסדות הציוניים. בעוד שבשיחה השניה הודיע הד"ר שווארצבארט ש"הקמת אירגון עובדים ציונים-כלליים אינה אקטואלית במשך הקדנציה של הקואליציה המוצעת", הוא תיקן עצמו בישיבה החמישית, המסכמת, והודיע ש"מבלי לנקוט עמדה עניינית כרגע בשאלת הסתדרות העובדים, מצהירה הנהלת 'הברית' העולמית שבשאלות אלה, הנוגעות לשאלות חיוניות בארץ-ישראל, היא תוכל לנקוט עמדה רק אחרי שמיעת חבריה בארץ-ישראל". האם הודעה זו מרמזת על כך שבינתיים הובא שווארצבארט בסוד היוזמה לקריאת אסיפת-יסוד להקמת אירגון עובדים ציונים-כלליים נפרד? מכל מקום, עם קבלת תנועת העבודה את האחריות הראשית בהנהלה הציונית עלה מישקלן של בעיות הישוב בדיונים הציוניים, ותהליך דומה עמד לפקוד גם את המחנה הציוני-כללי. ברל לוקר, שניהל את ישיבת הסיכום במקום ברודצקי, סיכם שנציגי "הברית" מצהירים שמגמת פניהם היא להרכבת קואליציה רחבה בהנהלה הציונית.

המזכיר האירגוני של ההנהלה הציונית, ליאו לאוטרבאך, לא הירפה גם הפעם מהסוגיה התקנונית של המיבנה האירגוני המוצע ל"ברית": כיצד ניתן להשלים בין התפתחות "הברית" בכיוון של "איגוד מיוחד" כמעט מפלגתי (Sonder-Verband), ובין פעולתה לצרף אליה הסתדרויות ציוניות ארציות שלמות? לאוטרבאך חשש שעקב התפתחות זו של "הברית" יצטמצם עוד יותר מרחב המחיה לפעולה האירגונית של ההסתדרות הציונית העולמית, והוא יעבור, כמעט כולו, לרשות המפלגות, וההסתדרות הציונית העולמית תהפוך לשמש מסגרת-גג (Dach-Verband) בלבד.⁷⁹ לאוטרבאך נתמך במאבקו זה על-ידי חבר ההנהלה הציונית ברל לוקר, ראש מחלקת האירגון.⁸⁰ ברם, סוגיה זו לא הטרידה הרבה את ראשי "הברית" מקבוצה "ב", והם לא התייחסו אליה כלל.

המעצורים להרכבת "הברית העולמית של הציונים הכלליים"

בתהליך ההצטרפות של ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית (למעשה, רק את סיעת "על המשמר" כי סיעת המיעוט "עת לבנות", היתה חלק אינטגראלי של "הברית" מאז יסודה) – שעמדה להיות מסוכמת תוך-שבועות

79. ראה את מיכתבו של לאוטרבאך אל פ. ברנשטיין מיום 19.10.1934, וביחוד את התזכיר המפורט מיום 13.6.1935, בנושא זה, ערב התכנסותה של הוועידה העולמית הרביעית של הציונים הכלליים, אצ"מ, L.22/384.

80. במיכתב מ-8.12.1934 אל ברל לוקר מתלונן שווארצבארט על "היחס הבלתי-ידידותי" שלו ושל לאוטרבאך כלפי "הברית" אצ"מ, Z4/3211/II.

מיספר, לא נרשמה כל התקדמות ממשית. להיפך: ניסיונה של "עת לבנות" להתארגנות עצמאית כהסתדרות ציונית מקבילה בפולין הקונגרסאית שוב החריף את היחסים בין שתי הסיעות.⁸¹ רתיעתה של ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית, בהנהגת סיעת "על המשמר", מפני איחוד עם ההסתדרויות הציוניות בגאליציה המערבית והמזרחית בהסתדרות ציונית אחת של פולין רבתי, הכבידה אף היא על התקדמות חיובית במגעים שקויימו למען הצטרפותה של "על המשמר" למסגרת "הברית" העולמית, ואילו הפילוג שחל בהסתדרות "הנוער הציוני" לא איפשר ביצוע החלטת ועידת קראקוב בדבר השתלבות "הנוער הציוני" במסגרת "הברית".

ב־7 באוקטובר 1934 כונסה בלונדון ועידה מיוחדת של הפדרציה הציונית בבריטניה הגדולה ובאירלנד לדיון בשאלת הצטרפותה למסגרת העולמית של "הברית". הוועידה בירכה על התארגנות הכוחות הציוניים כלליים ב"קונפדרציה" של פדרציות ציוניות אוטונומיות" על בסיס שישמור על אופיין כלאנדס־מאנשאפטען" (התאגדויות ארציות).⁸² הגדרה זו של מהותה האירגונית של "הברית" נגדה, למעשה, את החלטות ועידת קראקוב. הוועידה הבריטית אישרה ניהול משאומתן עם הנהלת "הברית" על הצטרפות הפדרציה הציונית באנגליה ל"ברית" על יסודות אירגוניים אלה: 1. יישמר חופש־ההצבעה של הצירים מבריטניה בשאלת בחירת נשיא ההסתדרות הציונית העולמית בקונגרס הציוני; 2. הפדרציה הציונית בבריטניה שומרת לעצמה חופש־ההצבעה וחופש־פעולה בסוגיות שהחלטה עליהן נתקבלה במוסדות "הברית" ברוב של פחות מ־75%, וזאת אחרי שלא פחות מ־25% מהנוכחים יבקשו מראש שהחלטה לא תחייב את כלל הצירים. החלטות אלה שנתנו, למעשה, פומבי ל"הסכם שלא לפרסום" שהוסכם בוועידת קראקוב (וכן למצע העקרוני־חברתי בשאלות עבודה והון, ההסתדרות המקצועית של העובדים, בוררות־חובה וכיו"ב), היו מעין פשרה בין המתנגדים להצטרפות, ובראשם נציגי הנוער שחששו מחדירת מפלגתיות לפדרציה הציונית באנגליה, ובין ברודצקי, גולדבלום ובמידה פחותה אידר ופרלצווייג, שציידו בהצטרפות זו.⁸³ החלטות ועידה מיוחדת זו אושרו בוועידה השנתית ה־35 הרגילה של הפדרציה הציונית באנגליה, שהתכנסה ב־5 במאי 1935: "הוועידה חוזרת ומדגישה את הכרתה שהציונות הכללית יכולה להשיג את מטרותיה רק אם תפעל כקונפדרציה של פדרציות ציוניות אוטונומיות ולא

81. ראה מיכתב הוועד המרכזי של ההסתדרות הציונית בפולין אל הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית בלונדון בנושא זה מה־6.12.1934, אצ"מ, Z4/3211/I וכן מיכתב־חוזר של י. שווארצבארט מה־4.1.1935, אצ"מ, Z4/3211/III.

82. העולם, 11.10.1934. את הנוסח האנגלי המקורי והמלא של ההחלטות ראה באצ"מ Z4/3211/I.

83. ראה מיכתבו של מרטין רוזנבליט מלונדון אל י. שווארצבארט מה־8.10.1934, למחרת הוועידה, אצ"מ, Z4/3211/I.

כהסתדרות הקשורה באופן קפדני במשמעת ובאידיאולוגיה מפלגתית.⁸⁴ הוועידה דות האלה לא החליטו אומנם על הצטרפות מיידית בלתי מותנית למסגרת "הברית העולמית של הציונים הכלליים", אך הן מנעו התנגדות עקרונית לניהול משאומתן ושללו ניהול משאומתן עם הצגת תנאים אולטימטיביים על הצטרפות ל"ברית". יתר על כן, החל ממועד זה מתחילה הפדרציה הציונית באנגליה להיות יותר ויותר מעורבת ופעילה במגעים על קביעת אופיה האירגוני ודרכה האידיאולוגית של "הברית", ולמעשה היא תהפוך גורם ראשי בפילוגה של "הברית". לונדון עתידה לשמש מוקד ומרכז להנהלה הזמנית הראשונה של "ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים" (ציונים כלליים נוסח "א"), שתוקם עם התפלגותה של "הברית" בוועידה העולמית הרביעית של הציונים הכלליים, שתתכנס בקראקוב, יוני 1935.

הקמת "אירגון העובדים הציונים הכלליים" הנפרד

החלטת המפתח השניה ב"הסכם שלא לפרסום" נגעה לשמירת הסטאטוס-קוו בזיקתם של החלוצים הציונים כלליים ל"החלוץ" בגולה ולהסתדרות העובדים הכללית בארץ. היא הופרה בארץ ישראל: ב-10 בנובמבר 1934 התקיימה בתל-אביב, בנוכחות כ-150 חברים, אסיפת היסוד של "אירגון העובדים הציונים הכלליים" הנפרד, מחוץ להסתדרות העובדים הכללית, שהמשיך להתקיים באופן עצמאי עד 1946. עם היוזמים להקמת "האירגון" הנפרד היו חברי קיבוץ "אחוזה" שליח רחובות. מיוצאי גאליציה, וכן פעילים "בוודדים" מראשי הסתדרות נוער ציונית כללית זו, וביניהם שמואל אפשטיין, שמואל סיגל, מרדכי שיף. עם המארגנים המרכזיים של "האירגון" נמנו אברהם סטופ, שזה עתה עלה לארץ מקראקוב וחיים לוונשטיין (לימים לבנון). שעלה לארץ ב-1927 והיה בין הבודדים שלא הצטרפו עם עלייתם להסתדרות העובדים הכללית. מחוץ לקיבוץ "אחוזה" נמנו עם חברי "האירגון" הנפרד רק עובדים ופקידים "בוודדים". קיבוצי "הנוער הציוני" כולם (הקיבוץ הבכור מפתח-תקווה, הקיבוץ במגדיל מיוצאי גאליציה, קיבוץ "המפלס" ליד כפר-סבא – מיוצאי פולין ורומניה, גרעין "למקור" מטרנסילבניה, שנטה אוהליו בהרצליה וקיבוץ "בנתיב" ברמת-השרון של "החלוץ הכלל-ציוני" מפולין הקונגרסאית) היו משולבים, מראשיתם, בהסתדרות העובדים הכללית. מה היה המניע האידיאולוגי הראשי של מייסדי "אירגון העובדים הציונים הכלליים"? מעניינת בנקודה זו היא עדותו של חיים לוונשטיין לבנון: מייסדי "האירגון" שאפו, בראש ובראשונה, לאורח בתוך הסתדרות הציונים הכלליים בארץ ישראל קבוצת עובדים, והם לא היו נתונים כל-כך לבעיות תנועת העבודה עצמה.⁸⁵ לעומת זאת, היתה נקודת-המוצא

84. העולם, 9.5.1935.

85. על הנסיבות להקמת "אירגון העובדים הציונים הכלליים" מחוץ להסתדרות העובדים הכללית, על התארגנות "העובד הציוני" בתוך הסתדרות העובדים הכללית ועל הדינאים

האידיאולוגית של חלוצי "הנוער הציוני" – שהתנגדו בחירוף־נפש להקמת "האירגון" הנפרד העלול להתפתח, לדעתם, לאירגון עובדים "צהוב" – מעוגנת בשאיפתם להתערות במחנה־העבודה הארצי־שראלי, תוך כדי שמירת נאמנות ליחודם האידיאולוגי. זוהי האבחנה האידיאולוגית היסודית בין חברי "אירגון העובדים הציונים הכלליים", שנוסד ב־10 בנובמבר 1934, ובין סיעת "העובד הציוני" בתוך הסתדרות העובדים הכללית, שכינוס־היסוד שלה התקיים שנה לאחר מכן, בימים 22–23 בנובמבר 1935. העיתון "הציוני הכללי" לא דיווח, אומנם, על אסיפת־היסוד של "האירגון", אך המעשה נעשה בתמיכתם המפורשת של החוגים שסביב ליהושע סופראסקי, שאמורים היו להגיש ל"אירגון" הצעיר גם עזרה ממשית.

נושא ההכרה ב"אירגון העובדים" הנפרד הפך בארץ לנושא האבחנה בין שני הגושים שהתמודדו בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ־ישראל, לקראת הוועידה הארצית, שהתכנסה בתל־אביב בימים 27–28 בנובמבר 1934: "העממיים" בראשותו של סופראסקי, ו"המתקדמים" בהנהגתו של גליקסון. בתווך ניצבו המנהיגים המרכזיים, ד"ר בן־ציון מוסינזון וד"ר חיים בוגרשוב. מערכת הבחירות לקראת וועידה זו היתה, שלא כמקובל בציבור זה, ערה ביותר, ומהלך הוועידה היה סוער.⁸⁶ כדי להגן על "האדם הקטן" קרא סופראסקי להקים כוח נגדי להסתדרות העובדים. אין כל סיכוי, טען, שהסתדרות העובדים הכללית תסכים לדרישת ה"דה־פוליטיזציה". לעומתו נאם גליקסון בוועידה נאום אידיאולוגי אידיאליסטי. הוא קרא להימנע מפגיעה במאמצי ההרגעה והפיסו הנעשים בתנועה הציונית העולמית ובישוב, ודרש לשמור על הסטאטוס־קוו ביחס להסתדרות העובדים הכללית. לדעתו צריכה הציונות הכללית לקיים תפקיד אינטגרטיבי בתוך האורגאניזם החי של העם. בוגרשוב ומוסינזון היו מוכנים לדחות את ההכרעה בנושא ההכרה ב"אירגון" עד להתכנסותו של הקונגרס הציוני הבא, בהתאם להחלטות קראקוב. ברם, במליאה נדחתה, ברוב של 71 נגד 54, נוסחת הפשרה שסוכמה בוועדה המתמדת, ולעומתה נתקבלה פיסקה שגרסה: "עד להחלטת המוסדות הראשיים של 'הברית העולמית' בנושא זה, אין הוועידה הארצי־שראלית מתירה ואין אוסרת כל פעולה בנושא זה", שפירושה המעשי היה השלמה בדיעבד עם אירגון העובדים הנפרד. "המתקדמים", צירי "הנוער הציוני" וצירי "עקיבא", עזבו את אולם הוועידה. במהומה שקמה לא ניתנה כבר תשומת־לב להצעת נציג "האירגון" עצמו, חיים לוונשטיין־לבנון: "להסיר לגמרי את שאלת האירגון מעל סדר היום – ולא לקבל שום החלטה בעניין זה." משה מדויני הודיע בשם "המתקדמים" שאין הם עוזבים

⁸⁶ ראה את הכרויים הפרוגרמטיים של שני הגושים שהתמודדו בוועידה זו: הציוני הכללי, 25.11.1934, דין־וחשבון מפורט מהוועידה ראה הציוני הכללי, 11.12.1934. האידיאולוגיים העקרוניים הנלווים, ראה: דוד שיערי, כינוס־היסוד, מבוא, עמ' 41–7.

את הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל, אך לא ישתתפו במוסדותיה, עד שיידון ערעורם בהנהלה העולמית של "הברית". בהחלטות הוועידה לא הוזכר נושא "האירגון" כל עיקר. שווארצבארט מילא, רשמית, את חובתו כיושב-ראש "הברית העולמית", והודיע למייסדי "האירגון", במכתב מה-13 בדצמבר 1934, שהם הפרו את סעיף ב' ב"הסכם שלא לפרסום" שנתקבל בוועידת קראקוב. מנחם אוסישקין קיבל על עצמו ניסיון תיווך בנושא זה, אך לא הצליח להגיע לכל סיכום. גם ישיבת הנהלת "הברית העולמית" בקראקוב, שעמדה לדון בהתפתחות זו, הלכה ונדחתה.⁸⁷

התארגנות הציונים הכלליים "הפרוגרסיבים"

"המתקדמים", בראשותו של גליקסון, לא ניתקו סופית את קשריהם עם הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל והם ביקשו, באמצעותו של בן-ציון מוסינזון, נוסחה שתאפשר להם פתח להשתלבות מחודשת בה. עם קבלת ההחלטה על כינוס ועידה עולמית נוספת של הציונות הכללית, שתכריע סוף-סוף בשאלות שבפלוגתא, הם הודיעו על שובם למוסדות המנהלים של הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל.⁸⁸

בינתיים הלכה והתארגנה בארץ קבוצת "קידמה", רובם מהאינטליגנציה הציונית-כללית מיוצאי גרמניה, בראשותו של קורט בלומנפלד, שריכזה לקראת סוף 1934 כ-300 חברים. עליה אינטלקטואלית זו, בעלת מנטאליות יחודית, שמיספר חבריה הלך וגדל עם העליה הגרמנית הגדולה שזרמה לארץ והגיעה לשיאה ב-1935, נתקלה בארץ בקשיי קליטה חברתית, ולא מצאה גם אכסניה פוליטית ברוח "המרכז השמאלי", אליה היתה מורגלת בתנועה הציונית בגרמניה. על כן הפגינה נטיות להתבדלות.⁸⁹ בראשית מארס 1935 קיימה קבוצת "קידמה", אשר טרם השתלבה בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ, כינוס ארצי ראשון בתל-אביב, שנתכבד בהשתתפותו האישית של ח. וייצמן.⁹⁰ הנאמנות לדרכו המדינית של וייצמן הפכה לעיקר כמעט אידיאולוגי במצע הפרוגרמטי של חוג "קידמה". בעוד שהחוג נטה להתארגנות עצמית מחוץ להסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל, דגלו "המתקדמים" של גליקסון בפעילות בתוכה לשם

87. ראה מכתב-חוזר של י. שווארצבארט מיום 4.1.1935, אצ"מ, Z4/3211/III.

88. ראה חילופי המכתבים בנושא זה בין גליקסון לבין מוסינזון מיום 19.5.1935, אצ"מ, A71/1, (הארכיון הפרטי של מוסינזון), ומיום א' כטבת תרצ"ה, אצ"מ, A71/1 (הארכיון הפרטי של גליקסון).

89. על לבטי הקליטה הציבורית-ציונית של עליה זו ראה: י. קלינוב, הציוני הגרמני בארץ – דרכו לאן? הארץ, 26.2.1934, 27.2.1934. ראה מכתבו של בלומנפלד אל מוסינזון מיום Kurt Blumenfeld, Im Kampf um der Zionismus, Briefe aus fünf 7.11.1934 Jahrzehnten, Stuttgart 1976, pp. 134–135

90. ראה דו"ח מפורט מכינוס זה: "הארץ", 3.3.1935 ו-5.3.1935.

"כיבושה" מבפנים, והתנגדו לנטיות הבלדניות של עולי גרמניה.⁹¹ קבוצה נוספת שהצטרפה לפעילות החוגים "הפרוגרסיביים" בציונות הכללית הארצישראלית היתה קבוצת "הרדיקאלים", שהלכה והתלקטה סביב יצחק גרינבוים. בגילוי דעת שנתפרסם בתום הכינוס הארצי השני של פעילי הציונים ה"רדיקאלים" בארץ, שנתכנס בתל-אביב במארכס 1935, נאמר: "כעת, כשנתגלו הכוחות המתקדמים בתוך הציונות הכללית, מוכנים אנו לעבוד יחד לשם חידוש הציונות הכללית בתור ציונות עממית פרוגרסיבית."⁹² כן שבו לפעילות עצמאית, ובקשר עם הציונים-כלליים המתקדמים, "החקלאים הלאומיים", בראשותו של שמואל ז'וכוביצקי (לימים זקיף), שעזבו בשנת 1934 בפעם השנייה את "התאחדות האיכרים" וחיידשו ביוני 1934 את "חבר האיכרים הלאומיים", שהתלקט לראשונה בשנת 1926, על רקע דבקותם של חבריו, רובם מאיכרי ופרדסני השרון, בעבודה עברית.⁹³

ב-25 במארכס 1935, עם פתיחת ישיבת הוועד-הפועל הציוני, התקיימה בירושלים התייעצות מורחבת של באי-כוח הקבוצות הציוניות-כלליות "הפרוגרסיביות" בארץ: "קידמה" (בראשותו של קורט בלומנפלד), "המתקדמים" (בראשותו של משה גליקסון), הציונים "הראדיקאלים" (בראשותו של ש. ז'וכוביצקי) ו"הנוער הציוני" (בראשותו של משה קולודני), ובה הוחלט לנקוט יוזמה לכינוס ועידה עולמית חדשה של הציונים הכלליים, אליה יוזמנו כל ההסתדרויות וההתאגדויות הציוניות-כלליות בעולם, באופן בלתי תלוי בהשתייכותן הפורמאלית עד כה ל"ברית העולמית של הציונים הכלליים".⁹⁴ "הקידמה" היתה הפעילה ביותר ביוזמה זו.

ההכנות לכינוס הוועידה העולמית הרביעית של "הברית"

בישיבת ההנהלה האירופית של "הברית", שהתכנסה בקראקוב ב-3 במארכס 1935 (בה השתתף ד"ר יוסף רופאיין מצ'כוסלובקיה כנציג בלעדי של קבוצה "א"), הציג שווארצבארט את הדילמה שבפניה ניצבת כעת "הברית" תחת הסיסמה "הרחבה או העמקה וביסוס", והביע את דעתו למען מתן עדיפות למאמצי ההרחבה, המכוונים למנוע הקמת שתי בריתות ציוניות-כלליות עולמיות. לפי פרשנותו, ההסתדרויות הציוניות הארציות בארצות-הברית ובדרום-אפריקה הן חברות "הברית" מאז יסודה, אך מסיבות שונות היתה חברותן

91. ראה מאמריו של גליקסון בנושא זה: הארץ, 3.3.1935, ו-5.3.1935, ותשובתו של ד"ר גוסטאב קרויאנקר; "קידמה", הכרח ציוני, הארץ, 15.3.1935.

92. ראה דו"ח על הכינוס הארצי השני של הפעילים הרדיקאלים בתל-אביב: הארץ, 18.3.1935 ו-19.3.1935.

93. על תולדות "חבר האיכרים הלאומיים" ראה: שמואל זקיף, גולה ומולדת, הוצאת המועצה המקומית מגדיאל, בלי תאריך: חבר חקלאים לאומיים, עמ' 125-164.

94. הארץ, 31.3.1935.

"בלתי-פעילה", ואילו ההסתדרויות הציוניות באנגליה, בפולין הקונגרסאית וברומניה הישנה אינן משתייכות ל"ברית", ויש לנהל עמן משא-ומתן על הצטרפות.⁹⁵ שווארצבארט צידד בקריאת ועידה עולמית חדשה של "הברית", אחרי הכנות מתאימות. בעוד שרופאייון דיבר בחום למען הרחבת "הברית" והציע לזמן, למטרה זו, ועידה עולמית חדשה של "הברית" במועד קרוב ביותר, גרסו א. שמוראק, פ. רוטנשטרייך, וי. גוטליב, מנהיגי קבוצה "ב", שההתרוצצות המתמדת מסביב להרחבת "הברית" רק מחלישה אותה, ואי לכך צידדו בכינוס הוועידה העולמית רק בסמוך או בעת הקונגרס הציוני הבא. לבסוף נתקבלה הצעת-הפשרה לפיה תנהל ההנהלה משא-ומתן בעת ישיבת הוועד-הפועל הציוני הקרובה עם הגופים המועמדים להצטרפות ל"ברית", ורק לאחר מכן ייקבע המועד לכינוס הוועידה. בשאלת אירגון העובדים הנפרד נחלקו העמדות המוצהרות: בעוד שקבוצת גליקסון בארץ ובנות בריתה בחו"ל תבעו הכרעה ברורה, לאור הפרת ההסכם שהושג בקראקוב, דרש הרוב בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל שההנהלה בקראקוב לא תקבל החלטה מפורשת בנושא זה, עד שיושג הסכם כולל. לבסוף נתקבלה הצעת-הפשרה של יהודה אורנשטיין, נציג "עקיבא", שהבעיה תידון בישיבת ההנהלה, שתתקיים בעת ישיבות הוועד-הפועל הציוני, בסוף מארס, בירושלים.

בעת הישיבה של הוועד-הפועל הציוני בירושלים, בימים 23-26 במארס 1935, התקיימו התייעצויות נרחבות של הנהלת "הברית", בהן נטלה חלק הפעם גם משלחת רחבה של נציגים מקבוצה "א".⁹⁶ בהתייעצויות אלה סוכם לכנס ועידה עולמית חדשה של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" בלונדון או בקראקוב, ולהזמין אליה גם את ההסתדרויות הציוניות-כלליות הגדולות, אשר טרם הצטרפו אליה רשמית (אם כי ללא זכות הצבעה, עד שתקבלנה החלטה רשמית להצטרף). כיסוד למיפתוח הצירים נקבע מיספר הצירים ששוגרו לקונגרס הציוני ה"ח, בתוספת ציר אחד לכל יושב-ראש של הסתדרות ציונית ארצית. להסתדרות הציונית בגרמניה, שלא השתתפה בבחירות לקונגרס הציוני הקודם, הוענקו 5 צירים, לקבוצת "קידמה" ולקבוצת "האיכרים הלאומיים" בארץ-ישראל הוענקו 3 צירים לכ"א. בסך-הכל מופתחו 131 צירים.⁹⁷

95. דו"ח מפורט משיבה זו ראה באצ"מ, L22/384.

96. דו"ח מפורט ממהלך התייעצויות וסיכומיהן נמסר במכתב-חוזר מס' 12 מיום 16.4.1935 של הנהלת "הברית" בקראקוב, אצ"מ, L22/384.

97. להלן מיפתוח הצירים לפי ארצותיהם: ארץ-ישראל - 6 צירים, קבוצת קידמה והאיכרים הלאומיים - 3, ארצות הברית - 12 (הסתדרות ציוני אמריקה - 6, הדסה - 6), ארגנטינה - 2, בלגיה - 2, בסרביה - 2, בראזיל - 1, בולגריה - 1, קנאדה - 3, צ'כוסלובקיה - 4, גאליציה-המערבית - 8, גאליציה-המזרחית - 13, גרמניה - 5, צרפת - 1, דאנציג - 1, אנגליה - 7, אסטוניה - 1, פינלנד - 2, עת לבנות - 2, הוועד הציוני המרכזי של פולין הקונגרסאית - 12, יוון - 2, הולאנד - 3, איטליה - 2, יוגוסלביה - 3, לאטביה - 3, ליטא - 2, לוקסנבורג - 2, אוסטריה - 3, רומניה הישנה - 1, שווייץ - 1,

רשימה זו של צירים מארצות רבות כליכך לא מומשה כלל, ויש לראותה למעשה כרשימת-כרטסת של "הברית". בשיחות עם י. גרינבוים סוכם על השתתפותה של ההסתדרות הציונית בפולין הקונגרסאית, זו הפעם הראשונה, בוועידה העולמית של הציונים הכלליים. הוועידה השנתית של הפדרציה הציונית באנגליה, שהתכנסה בימים 5-6 במאי 1935, חזרה על העקרונות שנוסחו בוועידה המיוחדת של אוקטובר 1934 בעניין הזיקה ל"ברית העולמית של הציונים הכלליים", והביעה נכונות להצטרף ל"ברית" בצמוד לתנאים אלה.⁹⁸ לעומת זאת, שוב היסס הרוב בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל, בהנהגתו של סופראסקי, אם להשתתף בוועידה זו, וזאת מחשש של מאיוריזציה מצד האגף הפרוגרסיבי. במיכתב-החוזר של הנהלת "הברית" צויין הבלבול בעמדת-הסתדרויות הנוער הציוניות-כלליות ביחס ל"ברית": בעוד שבכמה ארצות, (כמו בשתי הגאליציות ובאוסטריה) הצטרפה הסתדרות "הנוער הציוני", בעקבות הציונים הכלליים הבוגרים, ל"ברית העולמית", טרם הצטרפה למסגרת העולמית של "הברית" הסתדרות "הנוער הציוני" בפולין הקונגרסאית, ברומניה ובלטיא שהיוותה את רוב המתנה של "הנוער הציוני".⁹⁹

שאלת ההכרה ב"אירגון העובדים הציונים הכלליים" לא הוכרעה גם בהתייעצויות אלה והיא הועברה להכרעה לוועידה העולמית, ללא נקיטת עמדה מוקדמת מטעם ההנהלה. שלוש אלטרנטיבות להכרעה בשאלה זו הסתמנו בהתייעצויות אלה: א. הכרה באירגון החדש; ב. שלילתו; ג. הכרה, לתקופת-מעבר, גם ב"אירגון" הנפרד של העובדים הציונים הכלליים וגם בהתארגנות העובדים הציונים-כלליים בתוך הסתדרות העובדים הכללית ("העובד הציוני"). תמונה שונה הסתמנה בקביעת העמדה לגבי "החלוץ" ההסתדרותי בתפוצות. הרוב המכריע של "הנוער הציוני", על שני פלגיו, צידד באירגון הנפרד של "החלוץ הכלל-ציוני" ורק תנועת "עקיבא" המשיכה להשתייך למרכז "החלוץ" ההסתדרותי.

ד"ר נחום גולדמן, שעתיד להיות – יחד עם ד"ר משה קליינבוים (לימים סנה) וקורט בלומנפלד – אדריכל ההתארגנות החדשה של הציונות הכללית, הבטיח לעצמו כרטיס-ציר מטעם הציונים הכלליים בשווייץ, בה ישב רוב הזמן מאז גלותו מגרמניה,¹⁰⁰ ובכך נתן סימן מוקדם לפירוק הסיעה הרדיקאלית, שפעלה

אפריקה-הדרומית - 4, טרנסילבניה - 3, הונגריה - 2, בוקובינה - 2, מארוקו - 1, מצרים - 1, אלג'יר - 1, אלזס - 1, דניה - 1, שוודיה - 1, נורבגיה - 1, צ'ילה - 1, מקסיקו - 1.

98. הארץ, 12.5.1935.

99. מיספר חבריו של "הנוער הציוני" בחוזר זה נאמד ב-55,000 והוא אומדן מירבי. על עמדת "הנוער הציוני" ל"ברית העולמית" ראה הציוני הכללי 23.9.1934, הנוער הציוני, תמוז תרצ"ד, וארשה.

100. ראה מיכתבו של גולדמן אל קליינבוים מיום 24.5.1935, אצ"מ, L22/284.

במסגרת הקונגרסים הציוניים במשך למעלה מ-10 שנים.¹⁰¹ בלחץ הוועד הציוני המרכזי בווארשה הוחלט להעביר את מקום הוועידה מלבוב, שבה היתה עמדת הציונים הכלליים (בראשותו של שמוראק) קיצונית יותר, לקראקוב, המתונה יותר.¹⁰² במיכתב-חוזר מה-24 במאי 1935 הודיע שווארצבארט על המקום והמועד הסופי של התכנסות הוועידה העולמית הרביעית של "הברית העולמית של הציונים הכלליים": קראקוב, 16-17 ביוני 1935.¹⁰³

המילכוד של הוועידה¹⁰⁴

הוועידה העולמית הרביעית של הציונים הכלליים נפתחה בקראקוב ב-17 ביוני 1935, באולם "בני ברית", בהשתתפות בפועל של 52 צירים בעלי זכות הצבעה, ועוד 20 צירים – נציגי הוועד הציוני המרכזי בווארשה, הפדרציה הציונית באנגליה ואיגוד "קידמה" בארץ-ישראל – שהוזמנו לוועידה, אך טרם הוקנה להם מעמד מלא של צירים. ברודצקי, שמילא תפקיד מרכזי בוועידת קראקוב הקודמת, לא השתתף הפעם, ובמשלחת האנגלית השתתפו שני נציגים בלבד, שניהם חדשים: הרב מ.ל. פרלצווייג ופול גודמן. עם זאת, היתה קבוצה "א" מיוצגת על-ידי סוללה נכבדה של מנהיגים: ד"ר זיגפריד מוזס, נשיא ציוני גרמניה; קורט בלומנפלד, מנהיג קבוצת "קידמה" בארץ, בעל תפקיד מכריע באירגון האגף "המתקדם" בציונות הכללית העולמית; ד"ר משה קליינבוים, הכוכב העולה בהסדרות הציונית בפולין לאחר עלייתו של גרינבוים לארץ; וד"ר נחום גולדמן, העתיד למלא תפקיד מרכזי בכינונה של "ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים" ולהפוך לדמות המרכזית בקונגרס הציוני הי"ט (לוצרן, 1935). במשלחת בת 7 חברים מארץ-ישראל לא השתתפו שני המנהיגים הבולטים של האגף "העממי" (סופראסקי) ושל "המתקדמים" (גליקסון) גם יחד. המנהיג הבולט של קבוצה "ב" בוועידה היה שמוראק. לוועידה לא הגיע אף נציג מארצות הברית. מבין 72 ציפי הוועידה נמנו 37 עם האגף "המתקדם" ו-35 עם האגף "האזרחי".¹⁰⁵ ברל לוקר, שיחסיו עם הנהגת "הברית" היו מסוייגים,

101. על תולדות הסיעה הרדיקאלית בהסדרות הציונית העולמית, ראה: דוד שערי, הציונים הרדיקלים 1923-1933, כיוונים, מאי 1983, עמ' 11-52; כיוונים, פברואר 1984, עמ' 21-58.

102. ראה מיכתבו של גולדמן אל מרטין רוזנבליט בלונדון מיום 24.5.1935, אצ"מ L22/284.

103. אצ"מ V/3211/24.

104. לנגד עיני לא היה פרטיכל רשום ומלא של הוועידה, ומותר להניח שפרטיכל כזה לא נרשם, מאחר שהוועידה נפסקה באמצעותה. הסיכום עובד על-פי דו"חות שהופיעו: הארץ, 17.6.1935, 18.6.1935, 19.6.1935, 20.6.1935; העולם, (דו"ח מפורט) 27.6.1935; הציוני הכללי, 16.7.1935; די ציוניסטישע וואך 21.6.1935; היינט, 19.6.1935, 20.6.1935; די יידישע רונדשאו (גרמנית), 21.6.1935.

105. י. שווארצבארט, צווישען ביידע וועלט-מלחמות, עמ' 325-328; מ. קליינמן, הציונים הכלליים, עמ' 64-67.

השתתף בוועידה כמשקיף מטעם ההנהלה הציונית בלונדון, שבה כיהן כראש מחלקת האירגון. פתיחת הוועידה בשעות הבוקר ולא באסיפת-עם חגיגית ודמונסטראטיבית בשעות הערב הפגינה את האופי של כנס-עבודה שביקשו המארגנים לשוות לה.

בהרצאת-הפתיחה שלו הדגיש י. שווארצבארט את תפקידה המרכזי של הציונות הכללית בתנועה הציונית העולמית וביקש להפריך את הטענה שהציונות הכללית המאורגנת מבקשת כביכול להתייצב כנגד מחנה העובדים. עם זאת, הדגיש שהציונות הכללית אינה יכולה להניח שירתמו אותה ואת "הברית" לתוכניות ולניסויים הסוציאליסטיים של תנועת הפועלים הארצישראלית. הפעם הוחלט לוותר על ה"וויכוח הכללי" ("גענעראל-דעבאטע") המסורתי שהיה נהוג באותם ימים בכינוסים הציוניים, וסוכם שההרצאות, שתינשאנה בצמדים (אחד מכל פלג!) יתמקדו בנושאים מוגדרים.

א. שמוראק, שהירצה על תפקידי הקונגרס הציוני ה"ט הקרוב, טען נגד ההגמוניה של השמאל בהסתדרות הציונית, ודרש שיתוף של אמת בהנהלה הציונית: אם השמאל דורש לעצמו רוב בהנהלה הציונית, מוטב שישא לבדו באחריות להנהלה. שמוראק טען נגד העדפת חלוצי השמאל בהתיישבות ודרש הפעלת בוררות-חובה בסכסוכי-עבודה. דבריו נוסחו בלשון בוטה ובמשך הרצאתו היו חילופי-דברים קשים בינו ובין ברל לוקר, שהאשימו במתן עידוד לרוויזיוניסטים. מרצה-הצמד לאותו נושא היה יוסף רופאייזן, שחלק בכמה נקודות על דברי שמוראק: הוא תמך, עקרונית, בהשתייכותם של הפועלים הציונים-כלליים להסתדרות העובדים הכללית בהנחה שזו תשמור על אופי א-פוליטי; העיקרון של בוררות-חובה הינו נכון, טען, אך אין להפעילו בתנאי-עבודה בלתי-יציבים.

בישיבת אחר-הצהריים הירצו, שוב בצמד, ד"ר אברהם סטופ (קראקוב) ומשה מזויני (ארץ-ישראל) על יחסי-העבודה בארץ ועל האירגון הנפרד של העובדים הציונים-כלליים: שעה שהראשון הגן על "האירגון" הנפרד – התנגד לו השני. בכך נסתיים סדר ההרצאות והחלו העבודה וההתמקחות בוועדות ובקבוצות, שנמשכו כל שעות הערב, הלילה ובשעות הבוקר למחרת.

לפי הצעת הנשיאות נבחרו 5 ועדות: ועדה מתמדת, ועדות לאירגון, לתרבות, לעליה ולשאלות יחסי-העבודה בארץ. עיקר ההתעניינות של משתתפי הוועידה התרכזת בוועדה המתמדת ובוועדת העבודה. השאלה הראשונה שנידונה בוועדה המתמדת היתה הצטרפותה של הפדרציה הציונית באנגליה ל"ברית". נציגי הפדרציה הודיעו כי הם מוכנים להצטרף ל"ברית" על יסוד "תוכנית קראקוב" וכי יהיו מוכנים לקבל את החלטות הרוב בכל השאלות, להוציא בחירת חברי ההנהלה הציונית. אין לתאר, טענו, שהפדרציה הציונית בארץ ממשלת המנדט תימצא באופוזיציה להנהלה הציונית היושבת בלונדון; הנהלת "הברית", ובה רוב מכריע לקבוצה "ב", נסוגה, אומנם, מהתנגדותה העקרונית לעמדה זו של

הציונים הכלליים מבריטניה, אך מחשש של מאירויזציה של החוגים "המתקד" מים" ב"ברית", העלתה תביעה מתחכמת חדשה: לפני שיוכרע עניין קבלת החברים החדשים ל"ברית" יש להגיע להסכם בתוך "הברית" על השאלות השנויות במחלוקת, וכיחוד בשאלת ההכרה ב"אירגון העובדים הציונים הכלליים" הנפרד.

הוועידה נקלעה, איפוא, למילכוד פרוצדוראלי, שהביא למשבר ללא מוצא. התכססנות של "הגאליציאים" הרתיעה את הנציגים הבריטיים בוועידה, שהיו בעלי תרבות פוליטית שונה, ובשלה בהם ההכרה שאין סיכוי להידברות עמם, גם מעבר לחילוקי־הדיעות הפוליטיים. עם זאת, בעקבות התייעצויות נפרדות של קבוצת "א" ו"ב", סוכם להרכיב "ועדת־הידברות" (פארשטעדיגונגס־קאמיטע) בת 10 חברים,¹⁰⁶ חמישה מכל צד, שתעשה מאמץ למצוא מוצא מהמשבר. הוועדה עבדה שעות ארוכות, אך ללא תוצאות חיוביות. מוסינזון הציע לדחות את ההכרעה בשאלת ההכרה באירגון העובדים הנפרד עד לכנס נוסף של הוועידה, שיתכנס בימי הקונגרס הציוני ה־ט, כעבור חודשיים. נציגי הפדרציה הבריטית בקבוצה "א" נטו להסכים להצעה זו, בתוספת הצהרה של הוועידה, שהאירגון הנפרד הוקם בניגוד להחלטות ועידת קראקוב דאשתקד, אך להצהרה מעין זו התנגדה קבוצה "ב". קורט בלומנפלד וד"ר משה קליינבוים מקבוצה "א" התנגדו לכל פשרה.¹⁰⁷ ועדת־פשרה נוספת, בהרכב מצומצם יותר של שלושה חברים – בן־ציון מוסינזון, מרטין רוזנבליט ונפתלי לאנדוי – לא הגיעה אף היא לתוצאות חיוביות.

אחרי לילה ארוך של התייעצויות והתרועעויות התכנסה המליאה של הוועידה בשעות לפנות בוקר במצב של קיפאון מוולט. ד"ר מוריס מאיר (אנגליה) דרש שהישיבה האחרונה של הוועידה תהיה פתוחה לקהל, אך הצעתו זו נדחתה ברוב דיעות. שמוראק עמד בנאום ארוך על הקשיים שעמדו בדרך להסכם בין קבוצות "א" ו"ב". קבוצה "ב", הוא הצהיר, לא יזמה את הקמת אירגון העובדים הנפרד, אך בדיעבד, לאחר שהוקם, היא מקבלת אותו כעובדה ומבקשת להגיש לו סיוע. מאחר שהדיונים המייגעים בוועדות לא נתנו פרי, ביקש, בסמכותו כיושב־ראש הישיבה וכחבר נשיאות הוועידה, לנעול את הוועידה ללא קבלת סיכומים, לא בשאלת ההצטרפות של ההסתדרויות הציוניות־כלליות מאנגליה ומפולין הקונגרסאית, ולא בשאלת ההכרה באירגון העובדים הנפרד. היתה זו, למעשה, הצעתו של שווארצבארט, שביקש להשאיר פתח למשא ומתן בעתיד הקרוב. מוריס מאיר עירער על זכותו של שמוראק להכריז על נעילת הוועידה ללא קבלת החלטה כלשהי ודרש המשך הדיון, לפחות בתנאי הקבלה של הוועד הציוני

106. כתברים בוועדת־ההידברות נבחרו: ז. מוס, מ. קליינבוים, נ. גולדמן, מ. אבנר, מ. קולודני (מצד קבוצה "א"), וא. שמוראק, י. שווארצבארט, ה. רוזמין, ב.צ. מוסינזון וא. גרינבוים (מצד קבוצה "ב").

107. Ostjüdische Zeitung, 23.6.1935.

המרכזי בפולין הקונגרסאית, הפדרציה הציונית באנגליה ושל האיגוד "קידמה" בארץ-ישראל. ב־32 קולות נגד 3, כשחברי קבוצה "א" אינם משתתפים בהצבעה, אושר שיושב-הראש של הישיבה רשאי לנעול אותה ללא קבלת סיכומים כלשהם.

הוועידה לא הצליחה להשתחרר מהמילכוד הפרוצדוראלי שלתוכו הוכנסה: האם להכריע תחילה בשאלת "האירגון", ובכך לדחות מראש את הצטרפותן של ההסתדרויות הציונית-כלליות מפולין ומאנגליה, או שמא להכריע תחילה בסוגיית יית הצטרפותן של הסתדרויות ציוניות-כלליות אלה ולהכריע, בדיעבד, בסוגיית "האירגון" ברוח הרוב החדש שיווצר? בהתרגשות קמו חברי קבוצה "א" ועזבו את אולם הישיבה, לקול שירת "התקווה" של חברי הקבוצה היריבה. שירה זו נפסקה על-ידי זעקת-השבר של שווארצבארט, שראה את כל עמלו יורד לטמיון. הפילוג היה לעובדה.

הפילוג: "ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים"
ו"הכרית העולמית של ציונים כלליים"

ההסתדרויות הציוניות-כלליות בתשע ארצות (גרמניה, צ'כוסלובקיה, יוגוסלביה, לאטביה, אנגליה, פולין הקונגרסאית, צרפת ושווייץ), בצד קבוצות "המתקדמים" ו"קידמה" בארץ-ישראל, קבוצת "השחר" בגאליציה-המזרחית, קבוצות "המתקדמים" באוסטריה ובליטא והרוב של תנועת "הנוער הציוני" וקיבוציה בארץ, רק פתחו את שורת המצטרפים הגדולה ל"התאחדות העולמית של הציונים הכלליים" החדשה. הציונים הכלליים מכל גלילות רומניה, להוציא קבוצת "רינאשטיריה" ("תחייתנו") הרדיקאלית, ניסו להישאר נייטרליים במשך זמן קצר, בניסיון נואש לתווך בין הצדדים,¹⁰⁸ אך לאחר שנוכחו באפסות סיכוייהם, הצטרפו כמעט כולם ל"התאחדות" החדשה. כן הצטרפו ל"התאחדות", לעת עתה אישית, האישים המרכזיים של הסתדרות ציוני אמריקה ו"הדסה": ל. ליפסקי, ס. וייז, מ. רוטנברג, רוז הלפרן, הציונים הכלליים מקנדה ודרום אפריקה ומעוד שורה ארוכה של ארצות קטנות, כגון איטליה, שוודיה נורבגיה ודנמארק.¹⁰⁹ לונדון נבחרה כמושב ההנהלה הזמנית של "ההתאחדות" ועם חבריה נמנו: ק.ל. גולדבלום, פ. גודמן, מ.ל. פרלצווייג, מ. רוזנבליט – כולם אנשי הפדרציה הציונית באנגליה, ואליהם צורף נ. גולדמן, בעבר איש הסיעה הרדיקאלית, שהפך לאישיות המרכזית בהנהלה הזמנית של "ההתאחדות". באנגלית נתכנתה "ההתאחדות" בתווית "confederation", והיה בכך כדי לבטא את המיבנה האירגוני הרופף במחשבה-תחילה של ההתארגנות החדשה. בארץ-ישראל הורכב סניף "ההתאחדות" מארבע קבוצות: "המתקדמים",

108. ראה כרוזו של ד"ר מ. אבנר, הארץ, 12.8.1935.

109. ראה התכתבויות בנושא זה אצ"מ, L22/384.

קבוצת "קידמה" של עולי גרמניה, הרדיקאלים וה"איכרים הלאומיים" ו"העובד הציוני" וקבוצי "הנוער הציוני". את ההנהלה הזמנית של "ההתאחדות" בארץ-ישראל הרכיבו ק. בלומנפלד, ג. קרויאנקר, י. גרינבוים, ש. ז'וכוביצקי, מ. גליקסון, מ. מדוני ומ. קולודני.¹¹⁰

"ההתאחדות" לא היתה הומוגנית בתפיסה האידיאולוגית ובראייתה את המיבנה האירגוני שלה. היה שוני ניכר בין התפיסה האידיאולוגית וראיית הציונות הכללית מצד אנשי "על המשמר" מבית-מדרשו של גרינבוים, חברי הפדרציה הציונית באנגליה וחברי "העובד הציוני" ו"הנוער הציוני". גרינבוים עיכל בקושי את הרגימנטציה שלו במחנה הציוני-כללי תחת דגלו של וייצמן, שניאות לעמוד בראש הרשימה העולמית של "ההתאחדות" בבחירות לקונגרס הציוני ה'ט"ט, ועמו הוא ניהל יריבות קורקטית אך מרה במשך למעלה מ-12 שנה.¹¹¹ עם זאת, לא נרשמו קשיים בניסוח ה"קול הקורא" הראשון של "ההתאחדות" ובו גם המצע הרעיוני הבסיסי שלה. בין עיקריו הראשיים של מצע רעיוני זה נמנים: מרות לאומית, תיכנון הקליטה לצורך שינוי המיבנה הכלכלי-חברתי של הישוב ההולך ומתרכז בארץ, חינוך לאומי אחיד בפיקוח המוסדות הלאומיים, הסתדרות עובדים כללית אחת המאפשרת בתוכה אוטונומיה לזרמים רעיוניים שונים, חקיקת-עבודה מתקדמת, חווים קולקטיביים בין עובדים לנותני-עבודה ובוררות-חובה, שיסדירו את תנאי-העבודה ואת יחסי-העבודה, קבלת משמעת ההסתדרות הציונית העולמית והרכבת הנהלה ציונית על יסוד קואליציה רחבה.¹¹² ב"קול קורא" אידיאולוגי מפורט למדי זה אין כל איזכור למחויבות לדאוג לענייני המעמד הבינוני והשכבות הכלכליות-חברתיות העצמאיות.

"הברית העולמית של הציונים הכלליים" שהתארגנה במקביל, היתה הרבה יותר הומוגנית בהרכבה ובראייתה האידיאולוגית את תפקידה של הציונות הכללית בבניין הארץ ואת תכליתה של ההתארגנות הציונית-כללית. מלבד הציונים הכלליים בשתי הגאליציות, סיעת "עת לבנות", שהלכה והצטמקה בפולין הקונגרסאית, הרוב בהסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל ופלג של "הנוער הציוני", הודיעו על הזדהותם עם "הברית" רק הציונים הכלליים מהולאנד ובלגיה, רוב הציונים הכלליים באוסטריה, ליטא וארגנטינה. המישקל של נציגי הגאליציות היה מכריע בהנהלת "הברית": מכלל 50 צירים של "הברית", שנבחרו לקונגרס הציוני ה'ט"ט (לוצרן, 1935), באו לא פחות מ-28 צירים משתי הגאליציות!

110. ראה את הצהרת "האיגוד העולמי של הציונים הכלליים" עם כשלון ועידת קראקוב, העולם, 27.6.1935.

111. מיכתבו ש. י. גרינבוים מ-31.7.1935, אצ"מ, L22/384.

112. ראה את "הקול הקורא" של ההנהלה הזמנית של "ההתאחדות" בלונדון מה-2.7.1935, העולם, 4.7.1935.

בכרוז שהוציא ב־27 ביוני 1935 י. שווארצבארט, שחזר בו מהתפטרותו והמשיך לכהן כיושב־ראש "הברית" לאחר פילוגה, מתגוננת הנהלת "הברית" נגד הצגתה כציונות כללית "ימנית־בורגנית", ומציגה עצמה כדוברת הציונות הכללית "הטהורה, השלמה והבלתי־תלויה". ההצהרה גורסת שה"ברית" נתנה דחיפה להופעת טיפוס חדש של פועל ציוני־כללי בעל הכרה ונאמנות ציונית־כללית, ושהיא נתמכת גם על־ידי מחנה נוער גדול. שווארצבארט, שאכן נשא במעמסה של הניסיון האירגוני להקמת מסגרת אירגונית ציונית־כללית כמעט לבדו, האשים את "מחריבי אחדותה של הציונות הכללית" שנשמעו ל"לחישות יועצים מן החוץ", והבטיח להישאר נאמן לדרכה מקורית של "הברית": "מדרכנו אנו לא נזוז."¹¹³ במכתב פרטי אל נ. גולדמן, שהפך למושך החוטים הראשי של "ההתאחדות", חזר שווארצבארט לטענה שאשר אירע בקראקוב היה שטות פוליטית, והציע לו לקיים שיחות בלתי־רשמיות בין "ההתאחדות" לבין "הברית" לפני הקונגרס הציוני ואירגון שתי הוועידות הציוניות־כלליות באופן שתתאפשר התמוזגות מחדשת ביניהן, אם יגיעו לידי הסכם.¹¹⁴ בשאלת "האיר־גון" הציע שווארצבארט לאפשר לחלוצים ולפועלים ציונים־כלליים להשתייך להסתדרות העובדים הכללית או ל"אירגון" הנפרד, לפי בחירתם. ואומנם, בימי הקונגרס הציוני הי"ט בלוצרן קוימו שיחות־הידברות בין שני הפלגים הציונים־כלליים, אך ללא תוצאות מעשיות.

בבחירות לקונגרס הציוני הי"ט, שהתכנס בלוצרן ב־20 באוגוסט 4 בספטמבר 1935, זכתה "ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים", שבראש רשימתה הופיע ח. וייצמן, לניצחון מרשים: "ההתאחדות" זכתה ל־81 צירים ו"הברית" ל־47 צירים בלבד. בזמן הקונגרס עצמו הצטרפו 18 צירים נוספים ל"התאחדות". יחד, עלה מישקלם של הציונים הכלליים באופן תלול: מ־23% בקונגרס הציוני הי"ח ל־32% בקונגרס הציוני הי"ט. גם בקונגרסים הציוניים הבאים ב־1937 וב־1939 הלכה ונמשכה המגמה של התאוששות הציונים הכלליים.¹¹⁵ במחנה הציונים הכלליים עצמו חל מהפך: בעת שבועידת־היסוד (באזל 1931) מנתה קבוצה "א" 25 צירים בלבד לעומת 59 צירים של קבוצה "ב", היתה ההתפלגות במחנה הציוני־כללי אחרי הפילוג הפוכה: בקונגרס הציוני הי"ט (לוצרן 1935) נמנו 99 צירי "ההתאחדות" ורק 50 צירי "הברית".

ד. הי"שיכולת" של הפילוג

אומנם, ראשי קבוצה "ב" עמדו בעקשנות על עמדותיהם, אך אין ספק ש"המתקדמים" הם הם שיוזמו את צעדי הפילוג הממשי והם גם שהתכוונו

113. העולם, 11.7.1935.

114. מיכתבו של שווארצבארט אל גולדמן מה־21.7.1935, אצ"מ L22/384.

115. ראה את הלוחות הסטטיסטיים של רשימות הצירים לקונגרסים הציוניים וחלוקתם לפי

לקראתו, מאז אביב 1935. עם זאת, קיבלו שני הצדדים את הפילוג, במצב שנוצר, ברגש של הקלה. אנשי "הברית" האמינו שסוף-סוף יעלה בידם להקים מפלגה מגובשת,¹¹⁶ ואילו מנהיגי "ההתאחדות", שיצאה למרחב, דיברו על "ועידת הבהרה".¹¹⁷ שני הפלגים נוכחו לדעת שבנסיבות שנוצרו זהו המוצא היחיד. האם ניתן לזהות את נקודת-השבירה של "הברית העולמית של הציונים הכלליים" ולהצביע במפורש על גורמי פילוגה של הציונות הכללית העולמית? התרחשות הפילוג בציונות הכללית העולמית ושובו של וייצמן להנהגת התנועה הציונית העולמית באותה עת, מזמינים התייחסות לזיקה אפשרית בין שני אירועים אלה. בדיונו ביקשנו להוכיח שחילוקי-הדיעות המדיניים שחצו את המחנה הציוני-כללי כמו את ההסתדרות הציונית העולמית כולה, לא הם שפוצצו את המסגרת האירגונית הרופפת של "הברית העולמית של הציונים הכלליים". ועידת-היסוד של "הברית" התקיימה בקונגרס הציוני הי"ז בצל הוויכוח הסוער על הקו המדיני בהנהגתו של וייצמן, שחצה את המחנה הציוני-כללי כמו את התנועה הציונית כולה. יתר על כן: אפילו ב"מהפך" המדיני-חברתי שהתחולל בקונגרס הציוני הי"ח, כאשר צירי קבוצה "א" הצטרפו להנהלה הציונית ואיפשרו הקמת קואליציה מצומצמת בהנהגת תנועת העבודה ואילו צירי קבוצה "ב" נשארו, לראשונה, באופוזיציה להנהלה הציונית – לא נשברה המסגרת האירגונית המאוחדת של "הברית" הפילוג של "הברית" בא דווקא ברגע ששובו של וייצמן להנהגת ההסתדרות הציונית העולמית היה מוסכם כמעט על הכל. גם התיזה של ברודצקי ושל חוגים רחבים אחרים בהנהלה הציונית, לא הוכיחה את עצמה: דווקא אחרי הפילוג של הציונים הכלליים שב וייצמן לנשיאות ההסתדרות הציונית העולמית, ושובו וחזרו "המזרחי" והציונים הכלליים יום נוסח "ב" להנהלה הציונית, והורכבה קואליציה כמעט מקיר אל קיר (להוציא הסיעה הקטנה של "מפלגת המדינה היהודית" בראשותו של מאיר גרוסמן). כל זה התאפשר עם עזיבת הרוויזיוניסטים את ההסתדרות הציונית "הישנה" והקמתם את "ההסתדרות הציונית החדשה".

אין להעריך, אפוא, את שובו של וייצמן להנהגת ההסתדרות הציונית העולמית כגורם מכריע בהקשר לפילוגה של הציונות הכללית העולמית. בספר זכרונותיו "מסה ומעש" התעלם וייצמן לחלוטין מהמסגרת הסיעית של הציונות הכללית ולא זיכה אותה אפילו במישפט אחד. לעומת זאת, הוא הדגיש הדגשה חוזרת ונשנית את הזדהותו עם המיפעל החלוצי-התיישבותי בארץ ואת תמיכת תנועת העבודה בו.¹¹⁸ וייצמן עצמו ביקש להעמיד עצמו מעל למפלגות

סיעות וארצות בספר הפרטיכלים של הקונגרס הציוני העשירי ואחד, ירושלים, ת"ש, טבלה ד', עמ' כ"ו.

116. ראה למשל, בוגרשוב, הציוני הכללי, 16.7.1935.

117. היינט, 2.7.1935.

118. על יחסו של וייצמן לתנועת-העבודה, ראה: י. גורני, שותפות ומאבק, חיים וייצמן

ולא נטה לקבל על עצמו את "דין התנועה". עם זאת, היתה "תרומתו" לפילוג הציונות הכללית תרומה שבדיעבד. הקמת "ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים", בעלת מצע רעיוני, מדיני וחברתי שתאם במרבית הנקודות את ה"אני מאמין" שהוא פרש במיכתבו הנודע לשווארצבארט, ערב ועידת קראקוב הראשונה, הקלה על החלטתו לשוב וליטול את האחריות הראשית בהסתדרות הציונית העולמית, שהגישה לו, מן המוכן, עורף ציבורי רחב ונאמן. כן שירת הדגל של וייצמן, שוב בדיעבד, את האינטרסים האלקטוראליים של "ההתאחדות", כי אישים והסתדרויות ציוניות ארציות רבות, ביחוד בארצות הקטנות, נהרו להצטרף למחנה שהנשיא העניק לו את חסותו.

על אף חשיבותם והאקטואליות הבווערת שבהם, לא היו חילוקי־הדיעות המדיניים בעלי מישקל מכריע בהסתדרות הציונית העולמית ביסודן או בפיצולן של הסיעות הגדולות, להוציא את הסתדרות הציונים־הרוויזיוניסטים, שיסודה ומקור התארגנותה הוא בתפיסה מדינית־ציונית יחודית של ז'בוטינסקי וביאשיותו הכאריזמטית. גם בסיעות המפלגתיות הגדולות האחרות בציונות, בסיעת הפועלים כמו בסיעת "המזרחי", לא סיכנו חילוקי־הדיעות המדיניים את המסגרת האירגונית המפלגתית המאוחדת.

לכאורה, היה קונסנזוס רעיוני בסיסי במחנה הציוני־כללי. ראינו כי בוועידה הראשונה של "הברית" לא היה קושי רב בניסוח מצע אידיאולוגי. המכנה־המשותף הרעיוני התנסח בכמה עיקרים וסיסמאות, מהם בעלי־אופי אידיאולוגי הצהרתי, ומהם בעלי כיוון אופרטיבי. התווית "ליברל", שאותה הדביקו לעצמן שתי המפלגות יורשות הציונים הכלליים בארץ, אינה מופיעה אלא לעיתים נדירות בדיונים האידיאולוגיים של הפלגים בציונות הכללית.¹¹⁹ היא כמעט שאינה מופיעה בכתביהם של משה גליקסון ויחזקאל קויפמן, מורי־ההלכה בתנועות־הנוער הציוניות־כלליות, והיא מופיעה רק בהקשר כלכלי בקונוטציה של "ליברליזם כלכלי", במאמרי־היושע סופראסקי. אכן, ציונות כללית של פרימאט־לאומי, חינוך־לאומי ובוררות־חובה אינה צומחת דווקא על קרקע של מחשבה "ליברלית".

יחד עם זאת: כיוונים רעיוניים־חברתיים שונים התרוצצו והתנגחו במחנה האמורפי של הציונות הכללית. כיוונים אלה נגעו לא רק לפירוש הישומי של העיקרים האידיאולוגיים הציוניים־כלליים, כי אם לעצם המהות של עיקרים אלה

ותנועת הפועלים בארץ־ישראל, אוניברסיטת תל־אביב והקיבוץ המאוחד, תל־אביב, 1980.

119. בחמש הפגישות הסימפוזיוניות שהתקיימו בלונדון באוקטובר 1934, בהשתתפות דוד בן־גוריון וחברים נוספים מהנהלה הציונית ומשלחת גדולה מטעם "הברית", בהן נידונו לעומק בעיות הציונות והישוב, דיבר רק פ. ברנשטיין במפורש על מדיניות "ליברלית", הדוגלת בהתערבות מועטת ככל האפשר של המוסדות הלאומיים בהכוננת חיי הכלכלה והחברה. ראה הערה 78.

בזווית החברתית והמפלגתית-אירגונית. חילוקי-הדיעות בתחומים אלה היו מכריעים בהתפרקותה של "הברית"¹²⁰. מעבר ובנוסף לחילוקי-הדיעות האידיאולוגיים והטאקטיים, ניזון הפילוג במחנה הציוני-כללי גם מתרבות פוליטית שונה שבה התאפיינו שני הגושים: מחד גיסא, הציונות הכללית המערבית, וביחוד האנגלוסקסית (שהיתה לה השפעה מכרעת ב"התאחדות"), שמיאנה לכלוא את כל תחומי הפעילות הציונית ובניין הארץ בדפוסים של אירגון מפלגתי, סלדה מפני התכסיסים של "הגאלי-צאים" והתמכרותם לתימרונים מפלגתיים, והסתפקה בקונסנזוס ציוני-כללי רופף; ומאידך גיסא, הציונות הכללית של מזרח-אירופה, ובמידה רבה גם של ארץ-ישראל (שהיתה לה השפעה מכרעת ב"ברית") שהתמסרה למסגרת מפלגתית מגובשת, ביקשה לתעל לתוכה את כל מיכלול הפעילות הציונית בתפוצות ובארץ, והתמכרה לתכסיסים ולתימרונים סיעתיים ומפלגתיים.

ואחרון-אחרון: המאמץ לאחד את המחנה הציוני-כללי העולמי נישא על כתפי עסקן ציוני מסור וישר-דרך מהפרובינציה הציונית, אך חסר כאריזמה ומעמד יוקרתי על הבמה הציונית המרכזית: ד"ר יצחק שווארצבארט, שלא עמדו לו כוחו והשפעתו להטיל מרות על ההסתדרויות הציוניות הארציות השונות, ושהיה חסר יוקרה אישית ודמיון מניפולטיבי שיסייעו לו לחלץ את הציונות הכללית העולמית ממשבר המילכוד הפורמאליסטי שלתוכו הכניסו שני הגושים את ועידת קראקוב השניה.

למען הבהירות העניינית ראוי איפוא לסמן שלושה כיוונים מרכזיים בציונות הכללית העולמית (במקום שתי המסגרות שהתארגנו ב-1935): א. הזרם האזרחי-עממי, שהתנקז, רובו המכריע, ב"ברית" (נוסח קבוצה "ב"), שהיתה מבחינה אידיאולוגית הומוגנית למדי. זרם זה גרס שהציונים הכלליים

120. על הוויכוחים האידיאולוגיים בקרב הציונות-הכללית ראה: משה גליקסון, עם חילופי משמרות, קובץ מאמרים, שני כרכים, תל-אביב תרצ"ט; יוחנן [כהן], יסודות, הוועה"פ של ארגון העובדים הציוניים-הכלליים, תל-אביב תש"א; יחזקאל קויפמן, בחבלי הזמן, קובץ מאמרים ומחקרים בשאלות ההווה, תל-אביב תרצ"ו; משה קול, אריחים, לדרכה של תנועת העבודה הציונית, "הנוער הציוני" פאריס, תש"ב; משה קליינמן, הציונים הכלליים, הספריה הציונית הקטנה, 1945: ח.נ. שפירא, דער אלגעמיינער ציוניזם, קאונאס, מרכז פון די פראגרעסיווע אלגעמיינע ציוניסטען און דער חלוח הכלל-ציוני, 1936: י. גרינבוים, ציונות-כללית מהי? העולם, 26.1.1933. Selig Brodetzky, General Zionism, The Mainstay of the Zionist Organization, An Analysis, *The Jewish Chronicle*, London, September 30, 1932; Isaac I. Schwarzbart, General Zionism, Reprinted from *Struggle for Tomorrow, Modern political ideologies of the Jewish People*, Arts, Inc. New-York, 1054, 30 p.; Felix Weltsch, *Das Wagnis der Mitte, Ein Beitrag zur Ethik u. Politik der Zeit*, Julius Kittla Nechfolger, M. Ostrau, 1963; Felix Weltsch, *Allgemeiner Zionismus, Eine Ideologische Skizze*, Kleine Zionistische Bucherei, Praha. n.d.

אינם יכולים להסתפק במתן עזרה כללית לבניין הארץ ובסיוע לחלוצים הפועלים בכיוון אידיאולוגי חברתי המנוגד להכרתם הציונית-כללית. לדעתם, צריכים הציונים הכלליים להיות מעורבים בפועל בתהליך בניין הארץ ולהוות בו מישקל נגדי, פוליטי וכלכלי-חברתי, להסתדרות העובדים הכללית ולמפלגת פועלי ארץ-ישראל, על-ידי דאגה מודגשת ל"איש הקטן" הבלתי-מאורגן, עידוד היוזמה הפרטית ומתן יצוג לשכבות העממיות העצמאיות. הם טענו למען כלכלה חפשית ככל האפשר, וגרסו שהקרנות הלאומיות אינן צריכות ליצור נכסים ומיפעלים כלכליים ולתפעל אותם, כי אם לעסוק רק ביצירת תשתית להקמת מיפעלי התיישבות, כפרית ועירונית. הם לא הירבו לדבר על תורת הבינוי החברתי החדש (Sozialer Uberbau) של העם העומד להתגבש בארץ, והתקוממו נגד העדיפות שהסתדרות הציונית העולמית נהגה להעניק לעליה החלוצית ולהתיישבות העובדת. הם עודדו את הקמת "אירגון העובדים הציונים הכלליים" הנפרד, בתקווה שדרך האירגון הנפרד ישמרו יותר טוב הפועלים הציונים-כלליים על זהותם הפוליטית והרעיונית ולא "יתבוללו" בקרב הרוב "השמאלי". ציונות כללית זו דגלה בציונות כללית "עצמאית" ובלתי-נגררת אחרי השמאל ובהצטרפות מותנית בלבד להנהלה הציונית שבהנהגת תנועת העבודה הציונית.

ב. הציונים הכלליים "המתקדמים" שהתרכזו סביב גליקסון, סיעת "העובד הציוני" שהקיפה קיבוצים ופועלים ציונים-כלליים במושבות ובערים, ובמידה מסוימת גם חוג "הקידמה" של עולי גרמניה שהצטרף ל"התאחדות", לא הסתפקו בנוסחה הכוללנית של "ציונות ללא-לוואי" שטבע י. גרינבוים.¹²¹ גליקסון, שאומץ על-ידי חלוצי "הנוער הציוני" כמורה רוחני, דיבר על פונקציה של "אינטגרציה" של הציונות הכללית ועל הצורך ב"סינתזה" בין חופש הפרט ובין מרות הלאום. במקום בניין הארץ בדרך של כלכלה חופשית ותחרותית, דיבר גליקסון על תיכנון חברתי וכלכלי, על חקיקת-עבודה מתקדמת ועל מרות לאומית בתחומי החינוך והסדר יחסי-העבודה. המחנה החלוצי של גוש זה, שהתרכזו, בהנהגתו של משה קולודני-קול, בסיעת "העובד הציוני" בהסתדרות העובדים, לא הזדהה אומנם עם התפיסה הפוליטית-סוציאליסטית של הרוב בהסתדרות העובדים הכללית, אך ביקש להתערות במחנה העבודה ולהילחם בתוך ציבור הפועלים וכחלק ממנו למען השקפתו הציונית-חלוצית. "העובד הציוני", שהקים בארץ מערכת ענפה של מיפעלי התיישבות, חינוך, שיכון וכלכלה, התקשה למדי ביחסי היומיום עם שאר השותפים האזרחיים בארץ, וחתר למעשה, אם כי לא במוצהר, להקמת מפלגה עצמאית, או לפחות מפלגה שבה תהיה לו השפעה מכרעת, ואשר תקיים יחסי שיתוף-פעולה עם אירגונים ציונים-כלליים "מתקדמים" אחרים בחו"ל. הוא מימש שאיפה זו עם הקמתה, ב־1948, של "המפלגה הפרוגרסיבית" ושל "המפלגה הליבראלית העצמאית",

121. י. גרינבוים, לשם ציונות ללא-לוואי, הארץ, 29.11.1935.

יורשתה ב־1965.

הציונים "הרדיקאליים" מבית־מדרשו של י. גרינבוים, בפולין ובארץ, התמזגו אומנם ב"התאחדות העולמית של הציונים הכלליים", אך מנהיגם בארץ, י. גרינבוים, נגרר למעשה זה באי־נוחות רבה: בנוסף למשקעי היריבות הקורקטית אך הממושכת עם וייצמן, נמנע, למעשה, גרינבוים מהגדרת עצמו כ"ציוני כללי". במאמרו הידוע: "ציונות כללית – מהי?" ובסידרה של 18 מאמרים ב"העולם", "מתוך פינת", שבה ערך ברגע של אתנחתא בפעילותו הציבורית את חשבון עולמו הרעיוני, מבחין גרינבוים בין הפעילות הציונית בתפוצות ובארץ: שעה שבתפוצות מן הראוי שכל התנועה הציונית תהיה "ציונית־כללית", במובן זה שתחתור לשיתוף מקסימלי של כל שורות העם בעזרה למיפעל הבניין הציוני, הרי שבארץ אין טעם ואין תכלית לניסיון לגבש מחנה "ציוני־כללי", כי כלל אין בנמצא תפיסה חברתית "כללית", בלתי־מוגדרת.¹²²

ג. הציונים הכלליים בארצות מערב־אירופה, וביחוד בארצות דוברות אנגלית, גרסו הימנעות מהתערבות ישירה בפלוגתות חברתיות אקטואליות בישוב. הם ראו בפועל העברי, וביחוד בחלוצי בהתיישבות החקלאית־שיתופית אחד הביטויים הנעלים של תנועת התחיה הציונית, ועל כן תמכו בהעדפת ההתיישבות החלוצית החקלאית בתקציב הציוני ובהעדפת "החלוצים" בהענקת רשיונות־עליה. הם רחשו אהדה עמומה להסתדרות העובדים הכללית בארץ־ישראל וגרסו "בניין ארץ־ישראל ברוח הקידמה הסוציאליט", מבלי להזדהות עם השקפה סוציאליט כלשהי. שיתוף־הפעולה עם תנועת הפועלים כהנהלה הציונית היה, לדידם, עקרונני, והם לא העלו על הדעת להתנותו בתנאים מוקדמים.

בהשפעת האקלים הפוליטי שבו היו מוקפים בארצות מושבותיהם במערב, נרתעו ציונים כלליים אלה מהתרבות הפוליטית־מפלגתית הקנאית שאיפיינה את ההסתדרויות הציוניות־כלליות במזרח־אירופה ובארץ־ישראל. הם דבקו בהקפ־דה בכללי־מישחק פוליטיים מוסכמים וסלדו מן התככים והתכסיסים המפלגתיים שהיו מקובלים במפלגות הציוניות־כלליות במזרח־אירופה; ציונים כלליים אלה, שהפדרציה הציונית באנגליה היתה דוברת ראשית שלהם, היו נכונים להשתלב לכל היותר ב"קונפדרציה" עולמית רופפת של ציונים כלליים, שתותר אוטונו־מיה אירגונית רחבה להסתדרויות הארציות.¹²³

122. י. גרינבוים, הציונות הכללית – מהי? העולם, 1.1933.26.

123. ב־1965, עם היפרדותה של הסיעה הזעירה של "הליבראליים העצמאיים" (היורשת הפוליטית של "המפלגה הפרוגרסיבית" ושל "העובד הציוני") מ"הקונפדרציה העולמית של הציונים הכלליים", מממשת זו האחרונה במובהק גישה "ציונית־כללית" זו. מאז מצאו שלושת הכיוונים הרעיוניים בציונות הכללית את ביטויים האירגוני בורה הציונית העולמית.

Handwritten title or section header.

Main body of handwritten text, consisting of several paragraphs of cursive script.

Second main body of handwritten text, continuing the cursive script.

Final section of handwritten text at the bottom of the page.